

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, sans-serif font. The letter "i" has a dot that is a small white square. The background of the page features a large, light green abstract shape that resembles a stylized 'D' or a large arc, with a white space in the center.

Iisa Lehtinen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (YAMK)
Opinnäytetyö, 2018

JALKAUTUVA TAIDE OSALLISUUTTA LUOMASSA

Taide- ja kulttuuritoiminnan rooli syrjäytymisen ehkäisyssä

TIIVISTELMÄ

Opiskelija: Iisa Lehtinen

Opinnäytetyön nimi: Jalkautuva taide osallisuutta luomassa. Taide- ja kulttuuri-toiminta syrjäytymisen ehkäisyssä.

Sivut ja liitteet: 73 + 1 liite

Aika: 11/2018

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Tutkinto: Sosiaali- ja terveystieteiden YAMK-tutkinto

Tutkintonimike: Sosionomi (YAMK)

Koulutus: Arvo ja yhteisölläinen työn kehittäminen

Opinnäytteen tavoitteena oli löytää vastauksia, miten taiteella ja kulttuurilla voidaan ehkäistä syrjäytymistä. Tarkoituksena oli selvittää, miten Helsingin Diakonissalaitoksen D-asetat ja nuorten Vamos voisivat edistää kävijöidensä osallisuutta ja osallistumista kulttuuri- ja taidetoimintaan. Opinnäytetyön työelämän yhteistahona oli Helsingin Diakonissalaitos.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus ja sen aineisto kerättiin toteuttamalla fokusryhmäkeskusteluja D-asetan ja nuorten Vamosin kävijöille. Tutkimuksen analyysimenetelmänä oli sisällönanalyysi.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että taidetta ja kulttuuria harrastavilla näytti olevan matalampi kynnys kokeilla uusia asioita taide- ja kulttuuri-toimintaan liittyen ja heidän elämänsä oli muillakin osa-alueilla aktiivista. Ne keskustelijat, joilla ei ollut koskaan ollut taide- tai kulttuuriharrastusta, suhtautuivat kielteisemmin tai välinpitämättömästi taiteen ja kulttuuriin harrastamiseen ja niihin liittyviin kokeiluihin.

Tutkimukseen osallistuneet kokivat kulttuurille altistumisen myönteisenä asiana. Tutkimukseen osallistuneet arvostivat lähioihin jalkautuvaa taidetta ja pitivät kaupunkikulttuuria tärkeänä, myös asuinalueiden viihtyvyyteen liittyen. Myönteiset taide- ja kulttuurikokemukset lisäsivät ihmisten kiinnostusta osallistua taide- ja kulttuuri-toimintaan.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että jalkautuva ja muiden palveluiden yhteydessä tarjolla oleva taide- ja kulttuuri-toiminta saavuttavat parhaiten syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä, kuin sellainen taide- ja kulttuuri-toiminta jonka pariin täytyy itse etsiä.

Asiasanat: taide, kulttuuri, saavutettavuus, osallisuus, osallistuminen, syrjäytymisen, hyvinvointi

ABSTRACT

Student: lisa Lehtinen

Title of thesis: Creating inclusion with boots-on-the-ground arts and culture

Pages and appendices 73 + 1

Date: 11/18

Diaconia University of Applied Sciences

Degree: Master's Degree in Social Services

Degree Title: Master of Social Services

This thesis studies how art and cultural activities can act as tools of inclusion. The thesis studies how Helsinki Deaconess Institute's D-stations and Vamos project can support their participants' involvement in art and cultural activities and inclusion in the society. The study was implemented in co-operation with Helsinki Deaconess Institute.

This thesis is a qualitative study. The data was collected in focus group discussions with participants of D-stations and Vamos project. The data analysis was conducted using the content analysis method.

The results of the study show that people who practise art and cultural activities seem to find it easier to try new cultural activities and their lives are as a whole more active and participatory. Interviewees who had never had a hobby related to arts or culture had a more negative or indifferent opinion about trying out new art or cultural activities.

The interviewees had a positive opinion about new cultural experiences. The participants valued art that was brought to suburbs and thought that urban culture can play an important role improving the congeniality of residential areas. Positive experiences of art and culture increased the interviewees' interest in participating in art and cultural activities.

This study concludes that art and cultural activities that are brought near the people living in suburbs and/or are embedded in other services are the best solution to reach people in risk of exclusion, in comparison to art and cultural activities that people have to find themselves.

Keywords: art, culture, accessibility, integration, participation, social exclusion, well-being

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
1 TAITEEN JA KULTTUURIN HYVINVOINTIVAIKUTUKSET	8
1.1 Taide ja kulttuuri	8
1.2 Hyvinvointi	9
1.3 Taide ja kulttuuri hyvinvoinnin edistäjänä	10
1.4 Kulttuurihyvinvointi	11
2 TAITEEN JA KULTTUURIN SAAVUTETTAVUUS.....	13
2.1 Oikeus kulttuuriin	13
2.2 Saavuttamaton joukko	15
2.3 Kulttuuripolitiikka	16
3 OSALLISUUS JA OSALLISTUMINEN	19
3.1 Kulttuurin kuluttajat	19
3.2 Osallisuus	20
3.3 Osattomuus	22
3.4 Aktiivinen kansalaisuus	22
4 SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY.....	24
4.1 Syrjäytyminen	24
4.2 Sosiaalipolitiikka syrjäytymisen ehkäisyssä	25
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	27
5.1 Tutkimuksen lähtökohdat	27
5.2 Tutkimusympäristö	28
5.3 Tutkimuksen kohderyhmä	29
5.3.1 Nuorten Vamos	30
5.3.2 D-asetat	30
5.4 Tutkimusmenetelmä	31
5.5 Tutkimusmenetelmän kuvaus	31
5.6 Aineistonkeruumenetelmä	33
5.7 Sisällönanalyysi ja teemoittelu	35
5.7.1 Teemoittelu	36
5.7.2 Koodaus	37
6 TULOKSET	38
6.1 Miten taidetta ja kulttuuria määriteltiin	38
6.2 Taide ja kulttuuritoimintaan osallistuminen ja osallisuus	40
6.3 Taide- ja kulttuuritoiminnan merkittävyys omassa elämässä	43
6.4 Taide- ja kulttuuritoiminnan saavutettavuus	46

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	54
7.1 Tutkimuksen eettisyys	54
7.2 Johtopäätökset	56
7.3 Jatkotutkimusehdotuksia ja pohdintaa	60
LIITE 1	72

JOHDANTO

Ihmisen perusoikeuksiin kuuluu oikeus osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, itsensä ja yhteisön kehittäminen sekä itseilmaisuus taiteen ja kulttuuriin avulla. Kyseessä ovat kaikille samanarvoiset kulttuuriset oikeudet. (Lehikoinen & Rautiainen 2016). Osallisuus taide- ja kulttuuripalveluihin on ihmisoikeus, joka vahvistaa ja kerryttää kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, joka resonoi hyvinvointivaikutuksina ja hyvänä elämästä. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 19.) Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripoliittinen strategia korostaa juuri kulttuurin tuottamia hyvinvointivaikutuksia. Vuoden 2025 yksi keskeinen tavoite strategiassa on lisätä ihmisten osallisuutta kulttuuriin ja kaventaa väestöryhmien välisiä eroja kulttuuriin osallistumisessa. Strategiassa pidetään merkittävänä eri sektorirajat ylittävää valtakunnallista, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) ja kulttuurin välistä yhteistyötä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.) Taide- ja kulttuuritoiminta kuuluu kaikille, mutta vain osa ihmisistä on löytänyt tarjolla olevien palveluiden ja toiminnan pariin. Kulttuurin hyvinvointivaikutukset ovat keskeinen asia, ja kannustavat rakentamaan esteetöntä taide- ja kulttuuritoimintaa koko väestölle.

Helsingin kaupunkistrategiassa vuosille 2017–2021 painotetaan kaupunkilaisten osallisuutta ja kaupungin vastuuta edesauttaa heikompiensa osallisuuden toteutumista erilaisiin palveluihin liittyen. Kaupunkistrategiassa painotetaan konkreettisia tekoja nuorten syrjäytymiskiirteen katkaisemiseksi uudenlaisia yhteistyömalleja hyödyntämällä. Helsingin päämääränä on, että jokaisella nuorella on harrastus ja tasavertainen mahdollisuus osallistua vapaa-ajan toimintaan. Jotta päämäärä onnistuisi, Helsingissä pitäisi olla tarjolla kohtuuhintaista tai ilmaista harrastamista myös taiteen ja kulttuurin parissa. (Helsingin kaupunki 2017.)

Samaisessa strategiassa luvataan, että Helsingissä kulttuuri on helposti saavutettavissa. Tapahtumien järjestämistä helpotetaan keventämällä lupa- ja järjestykätantöjä. Tämän lisäksi mahdollistetaan julkisten tilojen käyttäminen kulttuuritoiminnan järjestämiseen. Omaehtoisen taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämisen mahdollistamiseksi tarvitaan kevyitä ja joustavia rakenteita, jotta

kaupunkilaiset saisivat tiloja käyttöönsä ja neuvontaa tilaisuuksien järjestämiseen liittyen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tilojen varauskäytäntöjen avautumista kaupunkilaisten tarpeisiin. (Helsingin kaupunki 2017.)

Taiteen saavutettavuuteen panostaminen synnyttää taiteen hyvinvointivaikutuksia, jotka kehittyvät yksilöille merkityksellisten taidekokemusten myötä. Taiteisiin ja kulttuuriin osallistumisella on terveys- ja hyvinvointivaikutuksia, sillä osallisuus taide- ja kulttuuritoimintaan tekee hyvää niin keholle kuin mielellekin (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 7–8, 16.) Nämä seikat ovat tärkeässä asemassa, kun tarkastellaan miten syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden osallisuus kulttuuri- ja taidetoiminnassa voisi vahvistua ja miten tulevaisuuden kulttuurilla ja taiteella voisi olla enemmän hyvinvointivaikutuksia. Taiteelle ja kulttuurille altistuminen ikään kuin vahingossa voi synnyttää myönteisen kokemuksen ja toimia käynnistäjänä taiteen ja kulttuurin kulutukselle. Taidetta on käytetty vahvistamaan lähiöiden yhteisöllisyyttä, esimerkiksi Suomen Setlementtiliiton koordinoimassa projektissa vuonna 2015. Yhdessä tehdyt taideteokset yhdistävät ihmisiä luomisprosessin jälkeenkin ja taidetoiminnan jalkautuminen kaduille madaltaa ihmisten kynnystä osallistua toimintaan. (Karumaa 2015, 35.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, miten Helsingin Diakonissalaitoksen (HDL) alaisuudessa toimivat D-asetat ja nuorten Vamos voisivat edistää kävijöidensä osallisuutta ja osallistumista kulttuuri- ja taidetoimintaan. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus ja sen aineisto kerättiin toteuttamalla fokusryhmäkeskusteluja D-aseman ja nuorten Vamoksen kävijöille. D-asetat ovat matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja ja kansalaistoiminnan keskuksia. Nuorten Vamos tarjoaa maksutonta toimintaa ja tukea kohti koulu- ja työelämää 16–29-vuotiaille nuorille. Opinnäytetyön tavoitteena on löytää vastauksia kysymykseen siitä, miten taiteella ja kulttuurilla voidaan ehkäistä syrjäytymistä. Omana tavoitteenani oli löytää opinnäytetyölle aihe, joka tukee aikaisempia kulttuurituottajan (amk) – sekä sosionomi-diakoni (amk) tutkintojani ja syventää omaa ammatillisuuttani.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia kokemuksia haastateltavilla on taide- ja kulttuuritoiminnasta?
2. Miten haastateltavien osallisuus taide- ja kulttuuritoimintaan voisi vahvistua?

3. Millä tavalla taide- ja kulttuuritoiminnan saavutettavuutta voitaisiin parantaa haastateltavien näkökulmasta?

Opinnäytetyön tavoitteena ei ole määritellä taiteen ja kulttuurin syvempiä merkityksiä, vaan tuoda ilmi millaisia kokemuksia fokusryhmäkeskusteluun osallistuneilla on taiteesta ja kulttuurista sekä miten heidän mielestään taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta voitaisiin parantaa ja kuinka ihmisten osallisuutta voisi vahvistaa taiteen ja kulttuurin saralla.

Helsingin Diakonissalaitos (HDL) mahdollisti tähän opinnäytetyöhön liittyvän tutkimuksen ja aineiston keräämisen. Tutkimustyön tulosten avulla Helsingin Diakonissalaitos kehittää asiakkaittensa osallistumista ja osallisuutta kulttuuri- ja taide-toimintaan. HDL vastasi fokusryhmähaastattelutilanteiden järjestämisestä, haastateltavien ryhmien valinnasta sekä valittujen ryhmien sitouttamisesta tutkimukseen.

1 TAITEEN JA KULTTUURIN HYVINVOINTIVAIKUTUKSET

1.1 Taide ja kulttuuri

Taidetta tarkastellaan usein osana kulttuuria ja kulttuuri taas pitää sisällään kaiken inhimillisen toiminnan. Taidetta ei voida koskaan määritellä tyhjentävästi, edes luokittelemalla sen eri lajeja tai arvottamalla sen onnistumista. (Rantala-Korhonen 2016.) Dosentti Leena Kurki (2005, 338–339) jakaa kulttuurin määritelmät kolmeen ryhmään, joista ensimmäisen mukaan kulttuuri on sivistystä, jonka piiriin pääsee tietyn kasvatuksen ja ohjauksen tuloksena. Toisaalta kulttuuri voidaan nähdä sosiaalisena perintönä, joka muodostuu yhteisön kehityksen kautta tulleina tapoina, arvoina ja tietona. Kulttuuri on perittyä, vahvasti kansallista, ja ilmentää yhteisön elämäntapaa ja muita ominaisia piirteitä. Kulttuuria voidaan tarkastella myös tiedon rakentamisen prosessina, jolloin kulttuuri ilmentää yhteisön sisällä elävien ihmisten elämäntapaa, jolloin perittyyn kulttuuriin sopeutuminen on tärkeintä. Tällöin tarkastelun kohteena on historia, tulevaisuuden ja kehittymisen sijaan. Kurjen mukaan ihminen ei ole kuitenkaan kulttuurinsa tuote, vaan myös sen aktiivinen tekijä. Kurjen teoria painottaa ihmisen osallisuuden ja osallistumisen tärkeyttä kulttuurinsa ilmentäjänä.

Kulttuuria voidaan kuvata inhimillisenä toimintana, joka ilmenee esimerkiksi erilaisten taidemuotojen kautta, mutta myös arvoina ja (kansallis)perinteinä (von Brandenburg 2008, 16). Taide on itseilmaisun keino, jonka avulla voi esimerkiksi ilmentää tuntemuksiaan tai kertoa tarinaa. von Brandenburgin (2008, 19) mukaan taiteen ja kulttuurin toiminnan muodot voi jaotella kolmeen eri ryhmään. Ensimmäisenä ryhmänä von Brandenburgin mukaan on *kulttuurin kuluttaminen*, joka sisältää elokuvissa, teatterissa, konserteissa ja näyttelyissä käymisen sekä musiikin kuuntelemisen. Toisen ryhmän muodostaa *kulttuurin omakohtainen harrastaminen*, johon liittyy käsityöt, kirjoittaminen, soittaminen, laulaminen, näyttelemisen ja kuvataiteiden harrastaminen. Kolmannen ryhmän muodostaa *taide- ja kulttuuritoiminnan tutkimus ja uutta luova käytäntö*, liittyen yksilöön, yhteiskuntaan ja ympäristöön.

Taiteen selittäminen tai määrittelemine ei ole yksinkertaista. Sitä ei voi tiivistää yksinkertaiseksi iskulauseeksi. Taidetta katsotaan omien lähtökohtien kautta ja sitä myös selitetään tiettyyn viitekehykseen liittyen. Estetiikan ja nykykansain kirjallisuuden dosentti Yrjö Hirnin (1870–1952) taideteorian mukaan taide on ilmaisu, erityisesti tunneilmaisua (2005, 208) ja taidetta tulisi tutkia ennen kaikkea inhimillisenä toimintana (2005, 213). Hirnin mukaan taidetta ei voi rajata eikä erottaa muista elämänalueista. Taide on päämäärä itsessään. Selkeä ero tehdään omakohtaisen tulkinnan ja riippumattoman teoksen välille. (Hirn, 2005, 221.) Taidefilosofi K.S. Laurilan mukaan taiteella on olemus, jonka inhimillinen ymmärrys kykenee tavoittamaan. Laurila piti emotionalismin mukaisesti taiteen lähtökohdaksi tunnekokemusta, jolloin taide nähdään tartuttavana tunneilmaisuna. (Laurila, 2005, 222.) Taidekriitikko Nils G. Hahl pohti 30-luvulta peräisin olevassa kirjoituksessaan ”Miksi kotona pitäisi olla taideteoksia?” (Hahl 2005, 189–191) ihmisen tarvetta hankkia ympärilleen visuaalisia elementtejä. Hahl pohtii myös, onko taide hyödytöntä sellaisille ihmisille, jotka omistavat sitä vain yhteiskunnallisen statuksensa vuoksi. Hahl (2005, 192) ei pitänyt taideteosta pelkkänä koriste-esineenä vaan älyllisenä arvona, kuvauksena sielunmaisemasta.

1.2 Hyvinvointi

Suomalaisten hyvinvointiin on vahvasti sidoksissa hyvä terveys ja turvattu toimeentulo. Hyvinvointi voidaan jakaa osatekijöiksi terveyteen, toimeentulon ja elinolojen muodostamaan aineelliseen hyvinvointiin sekä tyytyväisyyttä elämään ja onnellisuutta määrittelevään koettuun hyvinvointiin. Hyvinvoinnin ja elämänlaadun kokemukseen liittyvät olennaisesti toimeentulo, elinolot, terveys ja asuinympäristö, mutta myös psyykkinen hyvinvointi, sosiaaliset suhteet ja osallisuus. Terveys, työllisyys ja toimeentulo koetaan hyvinvoinnin ensisijaisiksi elementeiksi. Niiden toteutuessa hyvinvointi edistyy esimerkiksi osallisuutta vahvistamalla. (Vaarama ym. 2010, 280–283.)

Sosiologi Erik Allardt (1976) tarkastelee hyvinvointia kokonaisvaltaisena ilmiönä jakamalla hyvinvoinnin ulottuvuudet *having – loving – being* -osioihin, jotka pitävät sisällään inhimilliset perustarpeet. *Having* viittaa elinoloihin ja omistamiseen,

loving vuorovaikutussuhteisiin ja rakastamiseen ja *being* itsenä toteuttamiseen, vaikuttamiseen ja olemiseen. (Allardt 1976, 21, 37–38, Laitinen 2017, 20). Hyvinvoinnin tutkimus on keskittynyt tarkastelemaan ja mittaamaan ihmisen omakoh-
taisia kokemuksia hyvinvointiin liittyen. Tämä lähestymistapa on kiinnostunut ih-
misten voimavaroista, kyvykkyydestä ja pystyvyydestä sekä elin- ja toimintata-
voista. (Laitinen 2017, 21.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut tutkimusraportin Aikuisten terveys-,
hyvinvointi- ja palvelututkimuksesta (ATH). Tutkimuksen mukaan sosiaalisesti
aktiiviset ihmiset elävät pidempään ja heidän riskinsä joutua laitoshoitoon on pie-
nempi kuin sosiaalisesti passiivisemmilla ihmisillä. Mielekkäiden asioiden yh-
dessä tekeminen vahvistaa yhteenkuuluvuutta ja luo hyväksynnän ja pidettynä
olemisen kokemuksia ihmisten välille. Sosiaalisen pääoman mittarina voidaan
käyttää sosiaalista osallistumista, kuten kulttuuriharrastuksia, järjestötoimintaa ja
tanssimista. (Murto ym. 2017.)

1.3 Taide ja kulttuuri hyvinvoinnin edistäjänä

Kulttuurin kuluttaminen parantaa terveyttä liikunnan tavoin. Näin kulttuurin kulut-
tajien valikoituneisuus voidaan nähdä myös terveystaloudellisenä kysymyksenä
(Heikkilä 2015, 28). Heikkilän (2015, 33) mukaan kulttuurin kuluttamiseen yhdis-
tyy monia myönteisiä asioita, kuten hyvä terveys, korkeampi elinikä ja koulutus-
ja tulotaso sekä sosiaalinen hyvinvointi ja yhteisöllisyys. Kulttuurin ja taiteen hy-
vinvointivaikutusten nähdään lisäävän terveyttä ja elinvuosia sekä ehkäisevän
syrjäytymistä (Virolainen 2015b, 58). Kulttuurituottaja Kikka Hahtomaan (2018, 6)
mukaan taiteellisella toiminnalla on kytkös nuorten hyvinvointiin sekä itsetunte-
muksen ja -luottamuksen lisääntymiseen. Taiteisiin osallistuminen voidaan
nähdä osana hyvinvoinnin toteutumista, hyvää elämänlaatua ja elinikäistä oppi-
mista. Kulttuurihyvinvointi on myös taloudellisesti merkittävä asia, ja se näkyy
myönteisesti sotepalveluiden kustannussäästöinä ja kansantalouden tuottavuuu-
tena. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 8.)

Von Brandenburgin (2008, 20) mukaan taide- ja kulttuuritoiminta vaikuttaa hyvinvointiin ainakin neljän välineellisen vaikutuksen kautta. Ensimmäisenä von Brandenburgin listalla on taiteellisten elämysten ja taidenautintojen merkityksellisyys inhimillisten tarpeiden tyydyttämisessä ja aistien virkistämisessä sekä elämysmaailman rikastuttamisessa. Toisena listalla on taiteen ja kulttuuritoiminnan yhteys hyvinvointiin, joka voi tarkoittaa hyvää terveyttä, parempaa työkykyä ja kokemusta hyvästä elämästä. Listan kolmantena kohtana on kulttuuritoiminta ja taideharrastukset yhteisöllisyyden, verkostojen sekä yksilön elämänhallinnan edistäjänä. Viimeisenä von Brandenburg listaa taiteen, arkkitehtuurin ja sisustamisen vaikutukset koetussa elinympäristössä. Taiteen ja kulttuuritoiminnan vaikuttavuus hyvinvointiin on von Brandenburgin mukaan hyvin laaja-alaista ja monimerkityksellistä.

1.4 Kulttuurihyvinvointi

Kulttuurihyvinvoinnin käsitettä on haastavaa määritellä sen monimerkityksellisyydestä johtuen. Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan yksilön tai yhteisön kulttuurin tai taiteen myötävaikutuksella syntyneitä kokemuksia, jolla on yhteys hyvinvointiin. Kulttuurihyvinvointia voidaan tarkastella myös ilmiönä, jolloin kulttuuri ja taide nähdään välittäjänä hyvinvointiin liittyviä merkityksiä ja vaikutuksia mitattaessa. Ihmisen kulttuuristen tarpeiden täyttyminen ilmenee kulttuurisena hyvinvointina, jota ei määritä esimerkiksi ikä, hyvinvointi tai elinympäristö. (Taikusydän 2018.)

Kulttuuria ja hyvinvointia yhdistävissä palveluissa voidaan nähdä kaksi linjaa: saavutettavat kulttuuripalvelut ja kulttuurihyvinvointipalvelut. Saavutettavilla kulttuuripalveluilla tarkoitetaan palveluita, joita viedään sellaisten ihmisen luokse, joilla palvelut ovat olleet saavuttamattomissa, kuten esimerkiksi taidetyöpajojen toteuttaminen vankiloissa tai hoitolaitoksissa. Kulttuurihyvinvointipalveluilla on hyvinvointitavoitteet, joita räätälöidään asiakkaiden tarpeita vastaaviksi matalan kynnyksen palveluiksi. (Rosenlöf 2017, 14.)

Kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi Pirkanmaalla on lanseerattu alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma, joka suosittaa viikon taide- ja kulttuuriannokseksi

vähintään 100 minuuttia. Annos voi pitää sisällään sekä kokemuksellista osallistumista katsojan tai kuulijan roolissa, että taiteen ja kulttuurin aktiivista tekemistä, esimerkiksi tanssien tai laulaen. Ylilääkäri Maarit Varjonen-Toivonen Pirkanmaan sairaanhoitopiirin perusterveydenhuollon yksiköstä suosittelee kulttuurihyvinvointisuosituksen kirjaamista osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) sekä alueuudistuksen rakenteisiin. Kuntien tehtävänä on mahdollistaa kulttuuristen oikeuksien toteutuminen yhdessä taiteen ja kulttuurin ammattilaisten sekä järjestöjen kanssa. Kulttuurihyvinvointisuosituksen kirjaaminen strategioihin sitouttaisi toimijat työskentelemään yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja siihen olisi resursoitava tietty prosentti- tai euromäärä varoja yhteistyön toteuttamisen mahdollistamiseksi. (Varjonen-Toivonen 2017.)

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus on olennainen osa kulttuurihyvinvointia ja sen toteutumista. Kaupunkilaisten koti- ja toimintaympäristöt ovat merkittävässä asemassa, kun puhutaan taiteen- ja kulttuurin toimintamahdollisuuksista saavutettavuuden näkökulmasta. Saavutettavat taide- ja kulttuuripalvelut mahdollistavat taide- ja kulttuurikokemukset ihmisen arjessa. (Rosenlöf 2017, 12–15.)

2 TAITEEN JA KULTTUURIN SAAVUTETTAVUUS

2.1 Oikeus kulttuuriin

Oikeus kulttuuriin on perusoikeus ja on tärkeää huolehtia siitä, että tämä oikeus toteutuu yhtäläisesti kaikille ja kaikkialla yhteiskunnassa. Perustuslaki takaa yksilöille perustavanlaatuiset ja tärkeät oikeudet, joita voidaan pitää myös yhteiskunnan perusarvoina. (Rautiainen 2007, 28). Suomen perustuslaki turvaa kansalaisille sivistykselliset oikeudet, joka voidaan Virolaisen (2015b, 58) sekä Lehiköisen & Vanhasen (2017, 18) mukaan tulkita oikeutena osallistua kulttuurielämään, mukaan lukien kaikille yhtäläiset ja saavutettavat kulttuuripalvelut.

Saavutettavuus on yhdenvertaisuuden edistämistä. Saavutettavuus merkitsee erilaisten paikkojen ja palveluiden esteetöntä lähestyttävyyttä kaikille ihmisille, erityisryhmät huomioiden. Hyvä saavutettavuus lisää mahdollisuuksia itse tekemiseen ja osallistumiseen. Kulttuuritoiminta on saavutettavaa, kun se palvelee hyvin moninaisia yleisöjä ja ihmisiä. (Kulttuuria kaikille 2018.) Kulttuurin saavutettavuudella tarkoitetaan esimerkiksi alueellisten palveluiden tasa-arvoista saatavuutta sekä kulttuuripalvelujen viestinnän, hinnoittelun ja rakennetun ympäristön esteetöntä saavutettavuutta. Esimerkiksi koko Suomen kattavilla ja maksuttomilla kirjastopalveluilla vastataan yksilön oikeuteen kehittää itseään varallisuudesta riippumatta. (Rautiainen 2007, 98.) Kulttuuristen perusoikeuksien toteutuminen on perusta kulttuurihyvinvoinnin toteutumiselle. Suomen laki, Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeusjulistus sekä monet muut kansainväliset ihmisoikeussopimukset takaavat yksilön oikeuden osallistua taiteisiin ja kulttuuriin. Tämä tarkoittaa, että osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin ja taiteisiin on ihmisoikeusperustaista. (Lehikoinen & Rautiainen 2016.)

Perus- ja ihmisoikeustutkija Pauli Rautiainen (2016) on tutkinut yhdenvertaisuuden täyttymistä taiteeseen ja kulttuuriin liittyen. Ihmisten yhdenvertaisuuden toteutumista murentaa muun muassa välillinen syrjintä, josta esimerkkinä voi olla kulttuuritila, jonne pääseminen ja jossa liikkuminen on mahdotonta pyörätuolilla. Tämä tarkoittaa, että tilan ja palvelun käyttö on estetty pyörätuolilla liikkuvilta

ihmisiltä. Rautiainen ehdottaa yhdenvertaisuuden edistämiseksi entistä tiukempia ja velvoittavampia sääntöjä eriarvoistavien rakenteiden purkamiseksi, jotta tilojen ja palveluiden saavutettavuus ja esteettömyys mahdollistaisivat osallistumisen ja osallisuuden kaikille ihmisille, heidän asuinpaikastaan tai fyysisistä erityistarpeistaan riippumatta. Rautiainen mukaan kompensatiopolitiikka, jossa esimerkiksi pyörätuoleilla liikkuville rajataan erilliset paikat katsomosta, sen sijaan, että koko katsomo rakennettaisiin esteettömäksi, ylläpitää rakenteellista syrjintää, koska se tukee toimijuutta vain kompensaaion rajaamalla alueella. Ihmisten yhtäläiset toimintavalmiudet mahdollistetaan vain purkamalla eriarvoisuutta tuottavia rakenteita.

Taiteen edistämisellä tarkoitetaan yhteiskunnan valmiutta tarjota materiaalisia edellytyksiä kansalaisille taiteen harrastamiselle sekä taiteesta nauttimiselle. Siihen liittyy myös taiteilijoiden taiteellisen työn taloudellinen tukeminen sekä kulttuurilaitosten perustaminen ja ylläpito sekä taidealan vapaa kansalaistoiminta. (Rautiainen 2007, 94). Kataisen hallituksella (6/2011 – 6/2014) oli päämääränä toteuttaa sellaista kulttuuripolitiikkaa, joka tukisi kulttuurin saavutettavuutta. Kulttuuripolitiikan strategian 2020 yksi keskeinen tavoite on, että kansalaiset osallistuvat aktiivisesti taide- ja kulttuurielämään monikulttuurisessa Suomessa. Kulttuuri- ja kirjastopalveluiden tulisi olla kaikkien saatavilla ja kulttuurin harrastamisen tulisi olla mahdollista kaikille väestöryhmille asuinpaikasta tai taustasta riippumatta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 18.) Taiteen saavutettavuutta on pyritty parantamaan ylläpitämällä julkisia taidelaitoksia ja pitämällä niiden pääsymaksuja kohtuullisina. (Rautiainen 2007, 97–98). Kuntaliiton mukaan kuntien tarjoamien kulttuuripalveluiden sisällöt vaihtelevat paikkakunnan vahvuuksien ja mielenkiinnon mukaan. Kunnalliseen kulttuuritoimintaan kuuluvat yleinen kulttuuritoiminta ja avustukset sekä kunnasta riippuen museot, teatterit, orkesterit ja taideoppilaitokset. (Kuntaliitto 2018.)

Hallitus esittää uutta lakia kuntien kulttuuritoiminnasta eduskunnalle. Uusi lakiehdotus sisältää kuntien kulttuuritoiminnalta edellytettävät tavoitteet ja niihin liittyvät tehtävät. Ehdotuksen mukaan kunnat voisivat järjestää kulttuuripalvelut haluamallaan tavalla, huomioiden säännökset valtion viranomaisten tehtävistä, kuntaalaisten osallisuudesta, kehittämistehtävien toteutumisesta, yhteistyöstä muiden

toimijoiden kanssa sekä tiedon tuottamisesta ja arvioimisesta kulttuuritoiminnan kehittämiseksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 29.) Visuaalisen alan taitelijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry oli tyytyväinen, että lakiesityksessä otettiin esille taiteen itseisarvoisuus sekä taiteen ja kulttuurin vaikutukset yhteiskunnan eri alueilla (Kuvasto 2018). Esimerkiksi Museoliitto ry jäi kaipaamaan uuden lakiesityksen ottavan vahvemmin kantaa kulttuuripalvelujen rahoittamiseen. Vanha rahoituspohja ei mahdollista kulttuuripalveluille kaavailtujen laajempien yhteiskunnallisten tavoitteiden täyttymistä. (Suomen Museoliitto ry 2018). Rahoituksen riittävyys on myös sidoksissa ammattitaitoisen henkilöstön palkkaamiseen laadukkaan kulttuuritoiminnan mahdollistamiseksi (Kuvasto 2018).

2.2 Saavuttamaton joukko

Taiteen saavutettavuudella tarkoitetaan ihmisten yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua ja olla osallisia taiteisiin. Tämä luetaan osaksi kulttuurisia perusoikeuksia. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 8). Kulttuurin kuluttajat ovat edelleen hyvinkin valikoitunut joukko. Taide- ja kulttuuripalveluiden saavuttamattomissa on suuri joukko ihmisiä, jotka voisivat hyötyä tarjolla olevista palveluista, jos olisivat niistä osallisia. Koulutus, sukupuoli ja asuinalue määrittävät kulttuuripalveluiden käyttöä, kuten myös vähäisemmässä määrin tulotaso, ammattiasema, ikä ja etninen tausta. (Lindholm 2015, 24, Kahma 2011, 66.)

Lindholmin (2015, 24) tutkimuksessa todetaan, että taidelaitosten epätyypillinen kävijä tuntee itsensä usein ulkopuoliseksi taidetapahtumissa. Alempiin sosiaaliluokkiin kuuluvat ihmiset eivät tunne taidelaitosten kirjoittamattomia sääntöjä, eivätkä siksi koe olevansa niissä ollessaan oikeassa paikassa. Erilaiset yleisötyöhön liittyvät jalkautumistempaukset, kuten ilmainen sisäänpääsy tai muut vastaavat ”houkuttelukeinot” eivät ole onnistuneet lisäämään epätyypillisten kävijöiden suhteellista osuutta muiden kävijöiden joukossa.

Osallistuminen ja osallisuus ovat kulttuuripolitiikan keskeisimpiä tavoitteita. Yhteiskunnalliset rakenteet ja mekanismit vaikuttavat siihen, miten ihmiset osallistuvat kulttuuriin (Virolainen 2015b, 54, 56) ja käyttävät sitä. Taiteen ja kulttuurin

saatavuus ja saavutettavuus sekä erilainen kulttuurin kuluttaminen, kuten taiteiden harrastaminen, palveluiden käyttäminen ja taidelaitoksissa vieraileminen ovat vahvasti sidoksissa osallistumiseen ja osallisuuteen. Taidetta voi kuluttaa myös taide- ja kulttuurilaitosten ulkopuolella, kuten esimerkiksi digitaalisissa ympäristöissä.

Kulttuurin kuluttamisen määrittelemisen on tärkeää, ennen kuin puhutaan yleisön rakenteesta (Lindholm 2015, 24–25.) Esimerkiksi digitaalisessa kulttuurissa aktiivisuus ilmenee usein sisältöjen tuottamisena ja jakamisena passiivisen vastaanottamisen ja kiinnostuksen osoittamisen sijaan. Tätä silmällä pitäen perinteisesti tarkasteluna kulttuurin passiiviset kuluttajat voivat osoittautua hyvinkin aktiivisiksi juuri digitaaliseen kulttuuriin liittyen. Kulttuurista puhuttaessa on tärkeää määritellä mitä kulttuurilla tarkoitetaan. Kulttuuria voidaan tarkastella taiteen näkökulmasta tai antropologisemmasta näkökulmasta, joka on näkökulmana laajempi. (Virolainen 2015b, 54–55.)

Hallituksella on ollut tavoitteena parantaa sellaisten henkilöiden osallisuutta kulttuuriin, joiden osallisuus kulttuuriin on ollut vähäistä. Kulttuurin osuutta siirtolaisten integroitumisessa on korostettu Kataisen hallituksen ohjelmassa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014,18) Yksi esimerkki osallisuuden vahvistamisen tukemisesta on Espoon kaupungin Kaikukortti, jota käyttämällä voi vierailla maksutta erilaisissa taide- ja kulttuuritapahtumissa sekä kulttuurilaitoksissa. Kortti on suunnattu yli 16-vuotiaille vähävaraisille espoolaisille sosiaali- ja terveystalveluiden käyttäjille. (Espoon kaupunki 2018.)

2.3 Kulttuuripolitiikka

Kuntia veloitetaan edistämään, tukemaan ja järjestämään kulttuuritoimintaa, taiteen perusopetusta ja taiteen harrastamista tukevaa opetusta. Kulttuuripolitiikan tavoitteena on tukea aitoa osallisuutta, mutta silti kulttuurinen tuki kohdentuu suurissa määrin taide- ja kulttuuripalveluiden passiiviseen vastaanottoon. (Virolainen 2015b, 59, 62.) Kulttuuripolitiikassa on kyse siitä, kenelle kulttuuritarjonta suunnataan, ketä toimijoita tuetaan, ketkä otetaan mukaan ja ketkä suljetaan taide- ja

kulttuuritoimijoiden yhteistyöstä pois. Kulttuuritarjonnan suuntaamisessa on kyse kulttuuripolitiikasta, johon liittyvät olennaisesti kohdeyleisö, tuettavat toimijat, yhteistyökumppanit sekä ne tahot, jotka eivät pääse toimintaan mukaan. Kulttuuripolitiikassa olisi tärkeää tuntea osallistamisen ja osallistumisen moninaiset tasot ja muodot sekä luoda selkeät tavoitteet millaista osallistumista halutaan edistää, ja mitä osallistumattomuus pitää sisällään. (Virolainen 2015b, 16 & 62.)

Kulttuuripolitiikan harjoittamiseen vaikuttaa se, miten osallistumisen, osallisuuden ja osallistumattomuuden käsitteet ymmärretään. Olisikin tärkeää, että julkisessa keskustelussa määriteltäisiin käytettävät käsitteet ja niiden merkitykset. Kulttuuriin osallistumista voidaan määritellä monesta näkökulmasta ja näkökulman valinta vaikuttaa siihen, mitä halutaan tutkia. Kulttuurin hyvinvointivaikutusten tarkastelu yksilön näkökulmasta kertoo erilaista tarinaa kuin esimerkiksi yhteiskunnallinen näkökulma kansalaisvaikuttamisesta kulttuuritarjonnan sisältöihin. (Virolainen 2015a, 91.)

Eettisesti kestävä taide ja kulttuuri on kaikkien ihmisten ja väestöryhmien saavutettavissa. Kulttuuripolitiikassa eettisiä teemoja on nostettu keskusteluun 90-luvulta lähtien. Koivusen & Marsion (2006, 132) mukaan reilu kulttuuri merkitsee yhdenvertaisten kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja osallisuutta kulttuuriseen merkityksenantoon. Reilu kulttuuri näyttäytyy pääsynä ihmiskunnan ja oman kulttuuripiirin perinteeseen sekä fyysisenä, alueellisena ja kulttuurisena saavutettavuutena ja saatavuutena, kulttuuritarjonnan moninaisuutena ja osuvuutena, kulttuuritarjontaan osallistumisena sekä mahdollisuutena, osallisuutena ja kykynä kulttuuriseen itseilmaisuun ja merkitystuotantoon. (Koivunen & Marsio 2006, 133.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön kärkihanke Prosenttitaide tavoittelee taide- ja kulttuurisisältöisten hyvinvointipalveluiden lisäämisen sujuvoittamista sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hankkeen tavoitteena on vakiinnuttaa taide- ja kulttuurilähtöiset hyvinvointipalvelut osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita. Tällä hetkellä prosenttiperiaate on käytössä rakennushankkeissa, jossa osa hankkeeseen budjetoidusta rahasta käytetään taiteen hankintaan tai taiteelliseen suunnitteluun. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.) Esimerkkinä prosenttitaiteesta

rakennushankkeessa voidaan pitää esimerkiksi muraalia rakennuksen julkisivussa. Prosenttitaide sosiaali- ja terveydenhuollossa voisi näyttäytyä esimerkiksi yhteisötaiteen tekemisenä, teoksen esittämisenä erityisryhmille tai taideopetuksena.

3 OSALLISUUS JA OSALLISTUMINEN

3.1 Kulttuurin kuluttajat

Stereotyyppi kulttuuria paljon ja monipuolisesti kuluttavasta henkilöstä on keski-kaupungilla asuva keski-ikäinen ja hyvin koulutettu nainen. Tämän vastakohtana voidaan nähdä kulttuurista piittaamaton laitakaupungilla asuva, vähän koulutettu nuori ammattimies. Hyvin koulutetuilla on enemmän perittyä ja itse hankittua kulttuuripääomaa kuin alemman koulutustason edustajilla. (Lindholm 2015, 24.)

Kahman (2011, 66, 68) ja Suomen kulttuurirahaston vuonna 2013 teettämän tutkimuksen mukaan henkilö, joka on korkeasti koulutettu ja jolla on keskimääräistä paremmat tulot ja korkeampi ammattiasema, kuluttaa myös kulttuuria monipuolisesti. Kulttuurinen hyväosaisuus voidaan nähdä yleisesti myönteisenä ja avoimena asennoitumisena kulttuuria kohtaan, ei pelkästään korkeakulttuurin harrastamisena. Kulttuurista pitäminen sekä sen tekemisen ja siihen osallistumisen määrä vaikuttavat kulttuurin kuluttamiseen enemmän kuin kuluttajan yhteiskuntaluokka (Kahma 2011, 62). Aktiiviset kulttuurin kuluttajat arvostavat taitelijoita enemmän kuin passiivisesti kulttuuria harrastavat. (Suomen kulttuurirahasto 2013)

Suomen kulttuurirahasto teetti laajan kyselytutkimuksen suomalaisten suhteesta taiteeseen ja kulttuuriin vuonna 2013. Kyselyyn vastanneista kaksi kolmasosaa oli vierailut kahden vuoden aikana vähintään kerran elokuvissa, teatterissa tai museossa. Puolet suomalaisista oli seuranneet oopperaa tai kansanmusiikkia. Tutkimuksen mukaan ne ihmiset, jotka kokevat kuuluvansa työväenluokkaan kuluttavat kulttuuria vähemmän kuin muihin yhteiskuntaluokkiin itsensä sijoittavat henkilöt. Vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjät pitävät taidelaitosten tarjontaa tärkeänä, kun taas perussuomalaisten äänestäjät kokivat kulttuurin merkityksen olevan itselleen vähäisin.

Kulttuurirahaston teettämän tutkimuksen mukaan naiset kuluttavat kulttuuria ahkerammin kuin miehet. Tämän tutkimuksen mukaan miehet saattavat arvottaa

muun harrastamisen taide- ja kulttuuriharrastamista tärkeämmäksi. Ikäryhmien välillä ei ollut suuria eroavaisuuksia. Nuorten vastaajien kiinnostus elokuvien suhteen oli suurempaa, kun taas iäkkäämmät vastaajat kunnostautuivat korkeakulttuurin kuluttajina.

Suomessa toimii yli 70 kulttuuri- ja kongressitaloa sekä yli 200 ammatillisesti toimivaa taide- ja kulttuurilaitosta, joista noin puolet toimii kunnallisesti. Vuonna 2015 Suomea valtionosuusjärjestelmän piirissä toimi 123 museota, 57 teatteria ja 28 orkesteria. Yleinen kulttuuritoiminta ulottuu jokaiseen kuntaan Suomessa ja sen pitäisi olla jokaisen kuntalaisen saavutettavissa. Kaikki kunnat eivät kuitenkaan tarjoa yhtä monipuolisia kulttuuripalveluita asukkailleen. Esimerkiksi taiteen perusopetus keskittyy Etelä-Suomeen. Uudellamaalla taiteen perusopetuksen kaikki tasot ovat saavutettavissa kymmenen kilometrin säteellä 90 %:lle ihmisistä. Lappia lukuun ottamatta taiteen perusopetus on saavutettavissa 30 kilometrin säteellä 90 %:lle miltei kaikkialla. (Patio 2015.) Nämä luvut auttavat hahmottamaan kulttuurin saavutettavuutta koko Suomen mittakaavassa. Tämä kertoo osaltaan myös siitä, ketkä voivat esteettömästi kuluttaa kulttuuria.

3.2 Osallisuus

Osallisuus-termin käyttö pohjautuu pyrkimykseen edistää kansalaisten yhteiskunnallista osallistumista. Kansalaisten osallistumisen merkitystä korosti vuonna 1995 voimaan tullut kuntalaki. Samaan aikaan kunnallisvaalien äänestysprosentti oli alhaisimmillaan, joka osaltaan käynnisti kansalaisten osallistumista edistävät toimet. (Nivala & Ryyänen 2013, 11)

Osallisuus on käsitteenä sateenvarjomainen. Siihen on sidoksissa liittyminen, kuuluminen, yhteisyys, yhteensopivuus, mukaan ottaminen, osallistuminen ja vaikuttaminen (Isola ym. 2017, 3). Osallisuudella tarkoitetaan usein yhteisöllisyyttä, yhteiskuntaan tai yhteisöön kuulumista ja niiden toimintoihin osallistumista. Osallisuuteen liittyä olennaisesti toimijuus, joka on syvempää kuin pelkkä osallistuminen. Osallisuudella on sekä sosiaalinen että poliittinen ulottuvuus.

Kulttuuripolitiikantutkija Jutta Virolaisen mukaan poliittinen ulottuvuus liittyy demokratiaan, aktiiviseen kansalaisuuteen ja päätöksentekojärjestelmään. Sosiaalisesti osallisuuden liitetään yhteisötasolla yhteisön turvallisuus ja toimintakyky sekä yksilötasolla voimaantuminen, identiteetti ja elämänhallinnalliset valmiudet sekä syrjäytymisen ehkäisy. Osallistamisella tarkoitetaan taas hallinnollisia pyrkimyksiä aktivoida kansalaisia lisäämällä heidän osallistumista ja osallisuuttaan. (Virolainen 2015b, 56–57.)

Helsingin kaupunkistrategiassa 2017–2021 sivulla viisi, mainitaan, että kaupunkia rakentavat helsinkiläiset itse ja että ”*Helsinki vahvistaa asemaansa osallisuuden ja avoimuuden kansainvälisenä edelläkävijänä*”. Strategian mukaan helsinkiläisillä on oikeus tehdä vaikuttavia tekoja yhteisönsä hyväksi. Strategiassa visioidaan että, asukkaiden todellinen vaikuttaminen kaupungin toimintaan vahvistuu modernien osallisuuskäytäntöjen parantaessa väestöryhmien välistä ymmärrystä, yhdenvertaisuutta ja palveluiden laatua.

Nuorisotutkija Georg Boldtin (2017, 121–122) mukaan on huomattava, että osallisuuden näkökulmasta nuoret ovat erityisryhmä. Yrittäessä osallistaa nuoria perinteisin keinoin saadaan useimmiten aikaiseksi vain osallistamisprosesseja jotka ovat merkityksellisiä vain niiden järjestäjille. Nuorten osallisuus tarvitsee sellaisia menetelmiä, jotka eivät edellytä nuorilta sosioekonomista taustaa tai kulttuurista pääomaa. Nuorten osallisuutta tutkineen Boldtin mukaan jäljiteltäessä aikuisten osallistamisen tapoja jätetään huomiotta nuorten erityispiirteitä ja -tarpeita.

On tärkeää huomata, että yhteiskunnan rakenteet voivat joko edistää ihmisten osallisuutta tai käänteisesti osattomuutta. Ihmisten osallisuutta voidaan edistää huomioimalla ihmisten moninaisuus ja erilaiset resurssit. Osallisuutta edistää mahdollisuus tulla kuulluksi, kantaa vastuuta ja käyttää valtaa. On tärkeää ymmärtää, ettei osallisuus toteudu vain osallistamalla valmiiksi rakennettuihin prosesseihin (Rahikka-Räsänen & Rynänen, 2014, 46.), vaan mahdollistamalla ihmisten aidon vaikuttamisen, jo esimerkiksi prosessien suunnitteluvaiheissa.

3.3 Osattomuus

Osallisuutta voidaan määritellä myös osallisuuden vastakäsitteiden kautta, kertomalla mitä osallisuus ei ole. Osattomuus, syrjäytyminen ja vieraantuminen voidaan nähdä osallisuuden kääntöpuolena. Osallisuus kuvataan usein kokemuksellisenä ilmiönä johonkin yhteisöön kuulumisesta ja kiinnittymisestä. Osaton voi kokea olevansa kuulumaton mihinkään yhteisöön ja samalla koko yhteiskuntaan. (Nivala & Ryyänen 2013, 19–21.)

Osattomuus on käsitteenä laajempi kuin yksinäisyys. Osattomuus voi koskettaa niin yksilöitä kuin perheitäkin, näyttäytyen esimerkiksi vaikuttamismahdollisuuksien puuttumisena, irrallisuutena ja merkityksettömyyden tunteena. Osattomuus heikentää voimavaroja sekä aloite- ja toimintakykyä. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2016). Osattomuuden kokemuksia voi syntyä vajaakuntoisuuteen, elämänhallintaan, huonoon kohteluun tai leimaantumiseen liittyen (Pääkkönen 2014, 41).

Osallistuminen on luonteeltaan toiminnallista ja siihen liittyy osallistujan oma aktiivisuus. Osallistumattomuus voidaankin nähdä passiivisena ei-osallistumisena yhteiskunnan eri toimintoihin. Osallisuudesta voidaan puhua silloin, kuin osallistuja voi aidosti vaikuttaa, päättää, kantaa vastuuta ja käyttää valtaa, eikä hän vain ole osallistujan roolissa jossain järjestetyssä toiminnassa. Osaton voi kokea merkityksettömyyden tunteita vaikuttamiseen, vastuun kantamiseen ja vallan käyttöön liittyen. Osaton voi kokea olla kokonaan yhteiskunnan ulkopuolella, eikä hän koe olevansa edes toimintoihin osallistuja. (Nivala & Ryyänen 2013, 18–21.)

3.4 Aktiivinen kansalaisuus

Yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin liittyy ihmisten kannustaminen osallistumaan aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan ja ottamaan mukaan toiminnasta syrjään jääviä. Puhutaan myös aktiivisesta kansalaisuudesta, johon liittyy oikeuksien käyttäminen ja kansalaisvaikuttaminen. Osallistumista yhteiskunnassa voidaan kuvata portaina, jonka ylimmät rappuset kurkottelevat merkityksellistä vallankäyttöä. (Lindholm 2015, 16–17.) Aktiivinen kansalaisuus voi toteutua aidosti, jos

julkisessa päätöksenteossa ollaan valmiita käyttämään osallisuutta tukevia menetelmiä. (Boldt, 2017, 109)

Kansalaisten aktiivisuuteen vaikuttaa heidän kokemansa arvostus yhteiskunnassa. Ihannekuvassa kansalaiset ovat oman arkensa asiantuntijoita, jotka toimivat aktiivisesti ja omaehtoisesti omassa elinympäristössään, ilman alistavia rakenteita. Matalan kynnyksen osallistuminen tarkoittaa sellaista toimintaa, joka huomioi osallistujien erilaiset valmiudet osallistua toimintaan esteettömästi. (Rahikka-Räsänen & Rynänen 2014, 16)

Liisa Ansala (2017, 21) määrittelee väitöskirjassaan aktiivisen kansalaisuuteen liittyviä käsitteitä aikaisempien tutkimusten kautta. Ansala esittelee aktiivisen kansalaisuuden mallit, joissa aktiivinen kansalaisuus tulisi omaksua jo lapsuudessa, kasvun ja oppimisen tuotteena tai haluttuna tahtotilana. Aktiivista kansalaisuutta voidaan tarkastella myös koulutusjärjestelmien kasvatuksen tuotteena, joka näytetään itsenäisenä ja kriittisenä ajatteluna, mutta myös ymmärryksenä muita kohtaan. Ansala esittää väitöskirjassaan aktiivisen kansalaisuuden muodostuvan monien eri asioiden vaikutuksesta. Aktiivinen kansalaisuus ei voi syntyä tyhjästä, vaan sen toteutumiseen vaikuttaa ympäristö ja aktiivisuuden ja aidon osallisuuden mahdollistavat rakenteet.

4 SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY

4.1 Syrjäytyminen

Sandbergin mukaan syrjäytymisellä tarkoitetaan jostain ulkopuolelle jäämistä tai reunalle joutumista. Syrjäytyminen jakaa joukon kahtia, niiksi joista syrjäydytään ja niiksi ulkopuolisiksi, jotka syrjäytyvät. (Sandberg 2015, 103.) Syrjäytymistä ei aiheuta mikään yksittäinen ongelma, vaan kyse on kasaantuvista ongelmista (Lehtonen & Kallunki 2013, 128–129). Syrjäytymiseen on vahvasti sidoksissa ihmisen toimintakyky, joka määrittää ihmisen mahdollisuuksia hyödyntää saatavilla olevia resursseja ja rakenteita (Saari ym. 2017, 293).

Syrjäytymisen syitä etsitään usein sosioekonomisista tekijöistä. Matalan koulutustason on tutkittu johtavan useammin pitkäaikaiseen työttömyyteen ja toistuvaan toimeentulotukeen turvautumiseen. Maahanmuuttajien osuus koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevista on erityisen suuri. (Ilmakunnas ym. 2015, 258–259.) Taloudelliset ongelmat edeltävät usein muita ongelmia, joka kertoo puolestaan ongelmien kasautumisen problematiikasta. Usein työttömyys, kouluttamattomuus, yksinäisyys ja terveysongelmat kulkevat käsi kädessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.) Syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen ovat sidoksissa muun muassa opiskelumahdollisuuksien puute, pitkäaikaistyöttömyys, palkkakuopat, pätkätyöt, huono terveydenhuolto, terveysongelmat, liian pieni perusturva, päihteiden käyttö ja yhteiskunnan tukiverkon ulkopuolella olo. (Eduskunta 2013.) Syrjäytymiseen liittyy usein myös sosiaaliturvariippuvuus, joka on monimuotoinen ilmiö. Syrjäytymiseen on sidoksissa sekä aikakautta määrittävät asiat, kuten esimerkiksi lama, että oma (peritty) sosiaaliluokka sekä elämäntilanteeseen sidoksissa olevat tekijät, kuten työttömyys tai sairausloma. (Saari 2017, 21.)

Eduskunnan teettämistä tutkimuksista käy ilmi, että miehet ovat alttiimpia syrjäytymään kuin naiset. Syrjäytynyt ihminen saattaa menettää luottamuksen yhteiskuntaan tai yhteiskunnan edustajiin, mikä vaikuttaa heidän uskoonsa päätöksentekuelimiä ja niiden toimivuutta kohtaan. Tämä osaltaan vaikuttaa heidän

heikkoon osallisuuteensa yhteiskunnassa. Syrjäytymiseen on sidoksissa katkeavuus, toivottomuus, itsetunnon heikkeneminen tai muunlainen henkinen pahoinvointi. (Eduskunta 2013.)

Syrjäytyminen on yksi yhteiskuntamme kasvavista ongelmista, jonka vuoksi Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) koordinoi toimenpideohjelmalla eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Toimenpideohjelmalla on tarkoitus vahvistaa ihmisten osallisuutta ja työkykyä, vähentää työttömyyttä, köyhyyttä, ihmisten näköalattomuutta ja osattomuutta sekä huolehtia sosiaaliturvasta ja peruspalveluista. STM:n syrjäytymistä vähentävän toimenpideohjelman (2011–2015) loppuraportissa sivulla 8 painotetaan, että vain tavoitteellisella poikkihallinnollisella yhteistyöllä voidaan toimia syrjäytymisen, köyhyyden ja terveysongelmien ehkäisemiseksi.

4.2 Sosiaalipolitiikka syrjäytymisen ehkäisyssä

Suomalainen sosiaalipolitiikka pyrkii ehkäisemään syrjäytymistä syrjäytymisriskejä hallitsemalla. Otso Sandberg esittää väitöskirjassaan, että syrjäytymisen riskiryhminä voidaan nähdä esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät ja puutteellisesti koulutetut ihmiset. Syrjäytymisen riskitekijöihin lukeutuvat esimerkiksi työttömyys, toimeentulo-ongelmat, terveysvaikeudet, normeista poikkeava asuminen, koulutus ja päihteiden käyttö. Syrjäytymiseen liittyy vahvasti ongelmien, eli riskitekijöiden ketjuuntuminen, jota pyritään ehkäisemään ennakoivalla sosiaalipolitiikalla. (Sandberg 2015, 308–310.)

Sandbergin (2015, 311) mukaan syrjäytymistä voidaan hallita tunnistamalla, ymmärtämällä ja ennakoimalla syrjäytymisriskejä. Myös varhainen puuttuminen, yksilön elämänhallintaan ja aktivoimiseen liittyvät tekijät ovat avainasemassa syrjäytymisen vastaisessa työssä. Uuden vuosituhannen jälkeinen suomalainen syrjäytymisen vastainen sosiaalipolitiikka on perustunut juuri syrjäytymisriskien tunnistamiseen, määrittämiseen, ennakoimiseen ja varhaiseen puuttumiseen. (Sandberg 2015, 320.)

Sosioekonomiseen asemaan liittyvä eriarvoisuus terveydessä ja hyvinvoinnissa on lisääntynyt, vaikka samalla suomalaisten terveys ja hyvinvointi on jatkanut myönteistä kehitystä (Vaarama ym. 2010, 278). Tuloerot ja suhteellinen köyhyys ovat jatkaneet kasvuaan, mitä selittää korkeana pysynyt työttömyys ja perusturvaan tehdyt leikkaukset lama-aikana. Vaaraman ym. (2010, 281) mukaan suhteellisen köyhyyden kasvu ilmenee myös elämänlaadun heikentymisenä.

Taide- ja kulttuuripalveluiden juurruttaminen osaksi sosiaali- ja terveystalvaeluita on nykyisen hallituksen kärkihanke. Parhailaan etsitään vastauksia, miten taide ja kulttuuri voidaan vakiinnuttaa osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa, ja miten se toimisi osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnittelua, toteutusta ja seurantaa. Taide ja kulttuuritoiminta nähdään tällä hetkellä vastauksena esimerkiksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden kasvattamisessa. (Vuolasto 2018.) Myös erilaisiin toimintayksiköihin vietävä säännöllinen taide- ja kulttuuritoiminta nähdään tärkeänä juuri hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kannalta. Taiteen terveyttä edistäviä vaikutuksia on tutkitusti huomattu esimerkiksi muistisairauksien ja masennuksen hoidossa. (Laitinen 2017, 27.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa sellaisia tutkimustuloksia, joiden avulla HDL voi vahvistaa kävijöidensä osallisuutta taide- ja kulttuuritoiminnassa. Opinnäytetyön päämääränä oli tuottaa sellaista tietoa, jonka avulla voidaan purkaa esteitä taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumiselle ja edistää osallisuuden toteutumista sekä vaikuttaa taide- ja kulttuuritoiminnan saavutettavuuteen HDL:n toimintaan liittyen.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia kokemuksia haastateltavilla on taide- ja kulttuuritoiminnasta?
2. Miten haastateltavien osallisuus taide- ja kulttuuritoiminnassa voisi vahvistua?
3. Millä tavalla taide- ja kulttuuritoiminnan saavutettavuutta voitaisiin parantaa haastateltavien näkökulmasta?

Tutkimuskysymysten avulla tavoiteltiin vastauksia, miten taide- ja kulttuuritoimintaa tarjoavien ja toiminnan kohderyhmien vuorovaikutusta voitaisiin tulevaisuudessa edistää. Tulosten vaikutukset voivat näyttäytyä myöhemmin kulttuurin hyvinvointivaikutusten kasvamisena sekä osallisuuden, osallistumisen ja saavutettavuuden vahvistumisena sekä HDL:n että sen yhteistyökumppaneiden toiminnassa.

Opinnäytetyöprosessi lähti etenemään marraskuussa 2017, kun tutkimukselle haettiin lausuntoa HDL:n eettiseltä toimikunnalta. Eettinen toimikunta puolsi lausuntoa kokoontumisensa jälkeen, jonka jälkeen ryhdyttiin työstämään tutkimussuunnitelmaa. Opinnäytetyön tutkimussuunnitelma jätettiin ohjaaville opettajille arvioitavaksi joulukuussa 2017. Fokusryhmähaastattelut toteutettiin helmikuussa 2018 Kannelmäen ja Kontulan D-asemilla ja maaliskuussa nuorten Vamoksessa, minkä jälkeen haastatteluaineistot litteroitiin. Aineiston analysointi toteutettiin kesä- ja heinäkuussa ja opinnäytetyö jätettiin esitarkastukseen marraskuussa 2018. Opinnäytetyö julkaistiin Diakonian tutkimuksen päivässä marraskuussa

2018. Opinnäytetyöhön liittyvä artikkeli julkaistiin joulukuussa 2018 Diakonia-lehdessä.

5.2 Tutkimusympäristö

Opinnäytetyön työelämäkumppanina oli Helsingin Diakonissalaitos (HDL). Opinnäytetyön tutkimuksen kohderyhmänä olivat kaksi D-asemaa Kannelmäessä ja Kontulassa sekä kaksi nuorten Vamoksen ryhmää. Tutkimuksen kohderyhmät valikoitiin HDL:n toimesta. Tutkimuksen kohderyhmään oli tarkoitus löytää eri ikäisiä ja eri puolella Helsinkiä asuvia HDL:n toiminnassa mukana olevia ihmisiä.

Helsingin Diakonissalaitos (HDL) on 150-vuotias yleishyödyllinen säätiö, joka kuvailee itseään ”rohkeaksi ihmisarvon puolustajaksi” ja ”mahdollisuuksien rakentajaksi ihmisarvoiseen elämään”. D-asemat Kalliossa, Kannelmäessä, Kontulassa ja Sörnäisissä ovat kansalaistoiminnan keskuksia, jotka toimivat matalan kynnyksen kohtaamispaikkoina syrjäytymisvaaran ehkäisemiseksi. Nuorten Vamos on 16–29-vuotiaille nuorille suunnattu palvelukokonaisuus, jonka tavoitteena on saattaa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria koulutuksen tai työelämän pariin. HDL:n puolesta opinnäytetyötä ohjasi kansalaistoiminnan tuottaja Annina Laaksonen.

Helsingin Diakonissalaitoksen palveluiden käyttäjät koostuvat monesta sellaisesta ihmisryhmästä, jotka ovat monella tapaa syrjäytyneitä ja moniongelmaisia, ja joita kulttuuripalveluiden tutkimuksissa kuvataan ei-kävijöinä. Tavoitteena on, että opinnäytetyön tutkimustulokset auttavat saamaan kulttuuritoiminnasta syrjään jääneet kohderyhmät mukaan taiteen ja kulttuurin kokijoiksi ja tekijöiksi. Opinnäytetyöhön liittyvien tutkimustulosten avulla voidaan luoda myös uusia tapoja edistää kulttuurihyvinvointia vaikeassa asemassa olevien kohderyhmien keskuudessa.

Helsingin Diakonissalaitos on tuottanut taide- ja kulttuuritoimintaa osana muuta toimintaansa jo yli viidentoista vuoden ajan, sillä on havaittu, ettei monikaan toimintaan osallistujista muuten kokisi taidetta ja kulttuuria eikä hakeutuisi itse eri

kulttuurilaitoksiin taide- ja kulttuuritoiminnan pariin. Yhteistyötä on tehty vuosien saatossa muun muassa Kansallisteatterin, Teatterikorkeakoulun, Ylioppilasteatterin, Kansallismuseon, esitystaiteen kollektiivi Todellisuuden tutkimuskeskuksen sekä Pop & Jazz -konservatorion kanssa. (Laaksonen 2018.)

Lasten ja nuorten taidekeskus Annantalo ja nuorten Vamos ovat tehneet yhteistyötä kulttuurisen erityisnuorisotyötä koskevan KENT-hankkeen puitteissa, mikä on tarkoittanut taiteen tekemistä ja tutustumista taiteeseen erilaisissa työpajoissa. Vamoksen valmentajat ovat voineet valita erilaisista työpajoista ryhmilleen yhdestä kolmeen työpajaa, jotka on räätälöity ryhmien tarpeisiin sopivaksi. Työpajojen sisällöt vaihtelivat draamaharjoituksista videopajoihin ja kirjansitomisesta keramiikkaan ja tekstiilitaiteeseen. (Hahtomaa & Heimonen (toim.) 2018, 34–36.)

Helsingin Diakonissalaitoksen kulttuuri- ja taidetoiminnan tavoitteena on tasoittaa erilaisten ihmisryhmien välisiä ennakkoluuloja ja asenteita sekä tuoda kulttuuri, liikunta ja taide kaikkien ulottuville. Tästä esimerkkinä ovat HDL:n vuosina 2013–2016 toteuttamat kulttuurihankkeet Made in HDL ja sen jatkohanke Made in HDL 2.0. Hankkeet sisälsivät matalan kynnyksen laaja-alaista kulttuuritoimintaa, joka räätälöitiin asiakkaiden tarpeita vastaavaksi HDL:n yksiköissä ja muissa toimitiloissa. Taidetoimintaa toteutettiin erilaisissa työpajoissa, joissa oli tarjolla työpajoja musiikin, kuva- ja teatteritaiteen, tanssin, kirjallisuuden, elokuvan, valokuvauksen, ruokakulttuurin sekä kädentaitojen saralta. Hankkeiden puitteissa harastettiin myös liikuntaa, ulkoilua ja retkeilyä. (Hirvonen & Koskinen 2014, Rintapanttila ym. 2017.)

5.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuskysymys määrittelee, ketkä valikoituvat tutkimuksen kohderyhmäksi, vaikka tutkimus ei pyrkisi tilastolliseen yleistettävyyteen. Tutkimus voi kohdistua johonkin tiettyyn ihmisryhmään, esimerkiksi tutkittavien yhteiskunnallisen asemansa, heidän elämänsä ja kokemuksiensa tai elämäntapansa ja mieltymyksiensä perusteella. Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohderyhmänä olivat HDL:n nuorten Vamoksen peruskoulustartti ja kuntouttava ryhmätoiminta sekä

Kannelmäen ja Kontulan D-asetat. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset liittyivät myös yhteiskunnallisiin ilmiöihin, jolloin tutkimus ei keskittynyt pelkkään ryhmään, vaan erilaisiin mielipiteisiin, arvoihin ja perusteluihin, joita ryhmä toi esille. (Pietilä 2017, 119.)

5.3.1 Nuorten Vamos

Nuorten Vamoksen toiminta on suunnattu 16–29-vuotiaille syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Nuorten Vamoksen toiminnan tavoitteena on tukea nuoria heidän arjessaan sekä valmentaa heitä kohti opiskelu- ja työelämää. Vamoksen toiminta on nuorille vapaaehtoista ja maksutonta. Nuorten Vamoksen palveluihin kuuluu etsivä nuorisotyö, työelämävalmiuksien kohentamiseen keskittyvä kuntouttava ryhmätoiminta, arjen perustaitoja ja sosiaalisia taitoja vahvistava nuorten toimintakeskus Rytmi, työelämään ja koulutukseen valmentava Starttivalmennus, peruskouluopintojen suorittamiseen tähtäävä Peruskoulustartti sekä psyykkistä tukea arjessa selviytymiseen tarjoava Vamos mindset. (Vamos Helsinki 2018, 37–38.)

5.3.2 D-asetat

D-asemien toiminnan kohderyhmänä ovat erilaisissa, haastavissakin, elämäntilanteissa olevat ihmiset. D-asemien toiminnan suunnittelussa ovat osallisia alueen asukkaat. D-asetat ovat kansalaistoiminnan yksiköjä, jotka tarjoavat asiakkaidensa tarpeita vastaavia ja oikea-aikaisia matalan kynnyksen sosiaali- ja terveyspalveluita. D-asetat toimivat tällä hetkellä Kalliossa, Kannelmäessä, Kontulassa ja Sörnäisissä. Kannelmäen D-asema on Kannelmäen yhteisöhaankkeen tukikohta, ja sitä toteuttavat yhteistyössä HDL ja Vailla Vakinaista Asuntoa ry (VVA). Yhteisöhaankkeen tavoitteena on lisätä alueen yhteisöllisyyttä ja asukkaiden osallisuutta ja mahdollistaa matalan kynnyksen kohtaamispaikka alueen asukkaille. Kannelmäen D-asemalle jalkautuu erilaisia palveluita, kuten Helsingin kaupungin aikuissosiaalityö ja psykiatria- ja päihdekeskus. Kontulan D-asema on metroasemalla sijaitseva kansalaistoiminnan keskus, joka toimii yhteistyössä

asukkaiden, yhteisöjen ja ammattilaisverkostojen ja palveluntuottajien kanssa. Kontulan D-asema tarjoaa yhteisövalmennusta HDL:n kehittämällä Kaapeli-menetelmällä, jonka avulla edistetään toimijuutta ja yhteisöllisyyttä. (Helsingin Diakonissalaitos 2018.)

5.4 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, jonka tarkoituksena on selvittää, millaisia kokemuksia HDL:n asiakkailta D-asemilla sekä nuorten Vamoksessa on taide- ja kulttuuritoimintaan liittyen, ja millä tavalla taide- ja kulttuuritoimintaan liittyvää osallisuutta ja saavutettavuutta voitaisiin heidän näkökulmastaan parantaa. Tutkimuksen avulla toivottiin löytyvän vastauksia myös siihen, millaiseen taide- ja kulttuuritoimintaan HDL:n asiakkaat ovat osallistuneet, ja mikäli eivät ole osallistuneet, millaiseen ja miten järjestettyyn toimintaan he haluaisivat osallistua.

Opinnäytetyön menetelmäksi valittiin laadullinen tutkimus, koska haluttiin selvittää kohderyhmän omakohtaisia kokemuksia ja merkityksiä taiteeseen ja kulttuuriin liittyen. Fokusryhmähaastattelu oli mielekäs valinta selvittää ryhmän sisällä muodostuvia kokemuksia. Ryhmähaastattelussa keskustelijat olivat osallisina taiteen ja kulttuurin maailmaa. Yhdessä keskusteleminen synnytti osallistujissa myös henkilökohtaisia oivalluksia, kun omia ajatuksia pääsi jakamaan ja kehittämään muiden kanssa. Määrällinen tutkimus ei olisi soveltunut yhtä hyvin kokemuksellisten asioiden tutkimiseen, sillä fokusryhmähaastattelulla voitiin selvittää kokemuksia ja merkityksiä syvemmin kuin kyselytutkimuksen keinoin. Fokusryhmäkeskusteluun osallistuminen tarjosi tutkimuksen kohderyhmälle mahdollisuuden olla osana osallistavaa aineiston keruuta ja vaikuttaa HDL:n toiminnan kehittämiseen.

5.5 Tutkimusmenetelmän kuvaus

Aineisto kerättiin toteuttamalla neljä fokusryhmähaastattelua, jonka vastaajina olivat kaksi D-aseman ryhmää ja kaksi nuorten Vamoksen ryhmää (taulukko 1).

Haastatteluihin osallistui yhtä ryhmää kohden neljästä kuuteen henkilöä. Ryhmähaastattelutilanteet nauhoitettiin ja litteroitiin tekstiksi. Tavoitteena oli kerätä haastateltavien näkökulmista koostuva monipuolinen aineisto, jonka tuloksia tuodaan opinnäytetyössä esille teemojen ja lainausten avulla. Keskustelutilanteet analysoitiin sisällönanalyysimenetelmällä sekä teemoittelun ja koodauksen avulla.

TAULUKKO 1. Fokusryhmäkeskusteluiden osallistujat D-asemilta ja nuorten Vamoksesta

	Kontula	Kannelmäki	Vamos peruskoulustartti	Vamos kuntouttava ryhmätoiminta
Naisia	3	3	1	4
Miehiä	2	2	3	2
Yhteensä	5	5	4	6

Kannelmäen ja Kontulan D-asemilla järjestettyihin keskusteluun osallistui molempiin viisi henkilöä (2 miestä, 3 naista). Nuorten Vamoksen peruskoulustarttin ryhmäkeskusteluun osallistui neljä henkilöä (3 miestä, 1 nainen) ja kuntouttavan ryhmätoiminnan keskusteluun kuusi henkilöä (2 miestä, 4 naista). Keskustelijoita oli yhteensä 20 (9 miestä, 11 naista).

Fokusryhmäkeskustelut kestivät 45 minuutista kahteen tuntiin. Kaikissa keskusteluissa käytettiin samaa keskustelurunkoa, mutta jokainen keskustelu muodostui omanlaisekseen ja keskustelua käytiin osittain samoista ja osittain eri asioista. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 52 sivua.

Ryhmäkeskusteluissa käytetty teemarunko luotiin sellaiseksi, että sen avulla on mahdollisuus löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin (katso liite 1.). Teemat rakentuivat taiteen ja kulttuuriin käsitteiden määrittelyn, osallistumisen ja osallisuuden kokemuksen, taide- ja kulttuuritoiminnan merkittävyyden sekä saavuttavuuden ympärille. Haastatteluihin luotiin myös valmiita apukysymyksiä, joiden tarkoitus oli avata pääteemoja keskustelijoille ja ohjata tarvittaessa keskustelua haluttujen teemojen pariin.

5.6 Aineistonkeruumenetelmä

Fokusryhmähaastattelua pidetään soveltuvana menetelmänä silloin, kun tahdotaan kerätä laadullista tietoa tiettyä teemaa koskevista arvoista, asenteista, käsityksistä ja puhetavoista. Nämä päämäärät liittyivät olennaisesti tämän opinnäytetyön tavoitteisiin. Fokusryhmähaastattelussa korostui ryhmän vuorovaikutus aineiston syntyisessä. Aineiston syntymiseen oli sidoksissa ryhädynamiikka ja ryhmän sisäiset roolit. (Kahma 2011, 53.) Jokelaisen (2013, 26) mukaan ryhmähaastattelumenetelmä sopii sellaisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi, joka ei ole kiinnostunut ainoastaan yksittäisen ihmisen kokemuksista, joka soveltuu tämän tutkimuksen luonteeseen.

Ryhmähaastattelusta voidaan käyttää myös sen englanninkielistä nimitystä focus group, eli fokusryhmä. Fokusryhmällä tarkoitetaan ryhmää, joka kokoontuu käsittelemään ennalta sovittua aihetta, kuten tässä opinnäytetyön aineistonkeruussa tapahtui. Ryhmäkeskustelussa korostuu ryhmän sisäinen vuorovaikutus, kun taas haastattelussa tutkija ohjaa ryhmän vuorovaikutusta. Usein kuitenkin ryhmäkeskustelulla, ryhmähaastattelulla ja fokusryhmällä tarkoitetaan samantyyppistä keskustelutilannetta ja menetelmää, jonka erityispiirteenä on ryhmän vuorovaikutus ja moninaisuus (Pietilä 2017, 112–113). Ryhmää haastatteleamalla voitiin kerätä tehokkaasti keskustelijoiden ajatuksia, käsityksiä ja kokemuksia valmiiksi määriteltyjen teemojen pohjalta (Jokelainen 2013, 44).

Pietilän (2017, 123) mukaan tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset vaikuttavat siihen, miten osallistujat valikoituvat ryhmähaastatteluun. Osallistujille luotiin yksiselitteiset kriteerit, jotta yhteinen keskustelu onnistui halutuista teemoista. Tässä opinnäytetyössä kriteerinä oli osallistuminen joko D-asemien tai nuorten Vamoksen toimintaan. Eri tavoilla kootut ryhmät loivat erilaiset lähtökohdat vuorovaikutukselle, mikä tutkijan tuli huomioida. Usein ryhmäkeskusteluissa käytetään vertailuasetelmaa, jossa kahta tai useampaa ryhmää verrataan toisiinsa mahdollisten erojen havaitsemiseksi. Näin tehtiin myös tässä opinnäytetyössä, kun analysoitiin keskusteluihin liittyviä eroja ja ominaispiirteitä, joista

esimerkkinä on ryhmät, joita leimasi ruokaan tai sananvapauteen liittyneet keskustelut.

Fokusryhmän tarkoituksena oli kannustaa ryhmää keskustelemaan ja siten ymmärtää keskusteluun liittyviä vaikutuksia. Fokusryhmän haastattelijasta voidaan käyttää termiä fasilitaattori tai moderaattori. Ryhmän haastattelijan voidaan nähdä hakevan vastauksia, mutta fasilitaattorin koetaan olevan kiinnostuneempi ryhmän vuorovaikutuksesta kuin yksittäisistä vastauksista. Tutkimuksellisesti fasilitaattorin oli kiinnostavaa havainnoida ryhmän vuorovaikutuksen rakentumista, yhteisten arvojen ilmenemistä, ajatusten esittämistä sekä ryhmän yhdessä tuottamia kuvauksia sekä käsityksiä siitä, millaisia kuvauksia ja käsityksiä ryhmä tuotti yhteisesti. (Pietilä 2017, 113–114.) Fasilitaattorin rooli oli olla enemmän keskustelun seuraaja kuin ylläpitäjä. Fasilitaattorin oli tärkeää säilyttää nopea reagointikyky tilanteissa, joissa keskustelun oli vaarana karata aiheen ohi. Fasilitaattori piti huolen siitä, että kaikki tulivat keskusteluissa kuulluksi.

Ryhmien vuorovaikutukseen oli sidoksissa, kuinka hyvin keskustelijat tunsivat toisensa. Kannelmäen ryhmässä keskustelijat olivat toisilleen tuntemattomampia, kuin Kontulan D-aseman ja Vamoksen keskustelijat. Toisilleen tuttujen ihmisten muodostamassa ryhmässä keskustelu oli helpompi aloittaa, mutta osallistujien ilmaisuun sisältyi myös ryhmän sisäisiä asioita, jolloin haastattelijan oli osattava selvittää piilomerkityksiä tarkentavilla kysymyksillä. (Pietilä 2017, 119–120.) Tämä näyttäytyi esimerkiksi Vamoksen peruskoulustartissa siten, että ryhmäläiset ryhtyivät välillä puhumaan asioista, joihin keskustelun fasilitaattori ei päässyt sisälle ilman selventäviä kysymyksiä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset määrittivät haastattelutilanteen tallentamis-
muodon. Valintaan liittyi se, kuinka tarkkaan ryhmäkeskustelussa ilmenevää vuorovaikutusta oli tarkoitus analysoida sekä miten sitä oli tarkoitus kuvata raportissa (Pietilä 2017, 127). Tässä opinnäytetyössä päädyttiin äänitallennukseen, joka on riittävä sellaisissa tutkimuksissa, jossa vuorovaikutusta ei tarvitse eritellä yksityiskohtaisesti. (Jokelainen 2013, 44 Pietilä 2017, 124). Toinen vaihtoehto keskustelun tallentamiselle olisi voinut olla videokuvaukset, jolloin sanaton viestintä olisi tallentunut äänen lisäksi. Pietiläinen (2017, 127) korostaa, että laadullisessa

analyysissa on tärkeää huomioida myös tavanomaisesta kuvauksesta poikkeavat asiat, sekä se, miten haastateltavien tai koko ryhmän näkökannat mahdollisesti muuttuvat keskustelun edetessä. Tämä vaikuttaa aineiston analysointiin ja tutkijan vastuuseen. Tähän liittyi esimerkiksi sen huomioiminen, miten ryhmä synnytti yhdessä uudenlaisia katsontakantoja asioihin, jotka eivät olisi syntyneet yksilöitä haastateltaessa.

5.7 Sisällönanalyysi ja teemoittelu

Fokusryhmähaastattelujen jälkeen äänitetyt keskustelut litteroitiin tekstiksi, jotta päästiin tutkimaan kerättyä aineistoa. Nauhoitettu keskustelu kirjattiin ylös pienissä erissä, kuunnellen, kirjaten ja tarkistaen kelaamalla nauhaa uudelleen jo kirjattuun kohtaan. Litteroitu teksti tarkastettiin pitempinä osioina, jotta mitään oleellista ei jäänyt puuttumaan tekstistä. Keskustelujen aikana havaintoja kirjattiin ylös istumakarttaan, joka helpotti osaltaan haastateltavien tunnistamista aineiston litterointivaiheessa. (Pietilä 2017, 125, Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Tavoitteena oli kerätä haastateltavien näkökulmista koostuva monipuolinen aineisto, jonka tuloksia esitellään opinnäytetyössä teemojen ja lainausten avulla.

Kvalitatiivisen aineiston analyysiin ei ole yhtä tietynlaista menetelmää. Tutkimustulosten analysointi koostuu usein erilaisista kokeiluista. Tässä tutkimuksessa tehtiin kokeiluja analyysiprosessin eri vaiheissa, joista yhtenä esimerkkinä on keskustelijoiden vastausten järjestäminen liittyen heidän osallistumiseensa taide- ja kulttuuritoimintaan erilaisten toimintaa määrittävien otsikoiden alle. Analyysilla tarkoitetaan aineiston lukemista, kerätyn aineiston järjestelyä ja teemoittelu, jotta aineistosta saadaan haluttuja tuloksia esiin. Analyysi etenee tutkimuskysymysten mukaisesti, jolloin tutkija etsii aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiinsä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Kvalitatiivisen aineiston analyysistä heijastuu myös tutkimuksen laatu, analyysin avulla kerrotaan lukijalle mitä tehtiin, millä tavalla ja miksi (Hennink ym. 2011, 292.)

Aineisto analysoitiin sisällönanalyysimenetelmällä sekä teemoittelun ja koodauksen avulla. Kyseiset analyysimenetelmät valittiin, koska niiden avulla arveltiin saavan parhaiten vastauksia tutkimuskysymyksiin. Aineisto pilkottiin koodauksen ja teemoittelun avulla teemoitettuihin taulukoihin, jotta aineistosta oli mahdollista löytää oleelliset, tutkimuskysymykseen sidoksissa olevat asiat, ja jotta ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä laajentui. Aineiston analyysin tavoitteena oli ymmärtää, selittää ja tulkita tutkimuskysymykseen liittyviä ilmiöitä. Analyysiin liittyi myös teoreettisen viitekehyksen kokoaminen tutkimuskysymykseen ja -ympäristöön liittyen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.)

Kerätty aineisto tiivistettiin ja eriteltiin sisällönanalyysimenetelmän avulla. Aineistosta etsittiin samanlaisuuksia ja poikkeavuuksia, päämääränä tutkimuksen teemoihin liittyvän kuvauksen luominen kerätyn aineiston pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105—108). Sisällönanalyysi on tekniikka, jonka avulla saadaan luotettavia ja valideja päätelmiä aineistosta. Tekniikan luotettavuutta mitattiin toistamalla analyysia eri aineistoissa (Krippendorff 2013, 24), jolloin huomattiin, kun vastaukset alkoivat kylläntyä, eli toistaa itseään. Analyysin avulla tehtiin päätelmiä muun muassa siitä vaikuttiko keskustelijoiden harrastuneisuus taide- ja kulttuuritoimintaan liittyen siihen, miten merkittäväksi he kokivat taide- ja kulttuuritoiminnan yleisesti ja oman elämänsä kannalta.

Sisällönanalyysi etenee usein tavalla, jossa ensin valitaan analyysiyksikkö, jonka jälkeen tutustutaan itse aineistoon. Tämän jälkeen aineisto luokitellaan, pelkistetään, koodataan, kategorisoidaan ja tulkitaan, jonka jälkeen voidaan arvioida analyysin luotettavuutta. (Krippendorff 2013, 84.) Krippendorffin (2013, 47) mukaan sisällönanalyysi soveltuu hyvin eri kokoisten tekstiaineistojen analysointiin. Sen avulla voidaan selittää monipuolisesti tutkittavaa ilmiötä. Sisällönanalyysiä tehdessä huomioitiin aineiston tuottajat omana kohderyhmänään, jotta opinnäytetyössä kuuluisi haastateltavien ääni ja mielipiteet kerätyn aineiston pohjalta. (Krippendorff 2013, 357.)

5.7.1 Teemoittelu

Teemoittelun avulla pyrittiin etsimään aineistossa esiintyviä samankaltaisia teemoja keräämällä ne omiksi kokonaisuuksiksi. Tällä tavoin aineistosta voitiin kerätä havainnollistavia esimerkkejä lainausten avulla opinnäytetyöhön. Tutkimustulosten havainnollistaminen varmistaa lukijalle, että tutkimusta varten on kerätty oma aineisto, johon analyysi pohjautuu. Teemoja kerättiin liitteenä olevan fokusryhmäkeskustelujen teemarungon mukaisten otsikoiden alle. Vastauksia piti etsiä koko aineistosta, sillä vastaukset saattoivat syntyä jonkun toisen kysymyksen johdattelemana tai siihen liittyneen keskustelun sivutuotteena. Havainnollistamisen lisäksi analyysi sisälsi aineiston kerääjän omia huomioita sekä teoriapohjaa tutkimuksesta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.) Tutkimuksen luotettavuuteen on sidoksissa myös lähteisiin liittyvä hyvä tieteellinen käytäntö. Lähdemateriaalina käytettiin mahdollisimman uusia ja ajankohtaisia julkaisuja. (Mäkinen 2006, 130–131.)

5.7.2 Koodaus

Kerättyä aineistoa selkiytettiin koodauksella, jotta aineistosta oli helpompi löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin. Koodauksella tarkoitetaan aineistoon tehtyjä merkintöjä, joiden tarkoitus on helpottaa aineiston jäsentelyä ja luokittelua. Koodauksen merkintätapana käytettiin yksinkertaisia koodeja, kuten värejä ja numero- sekä kirjainyhdistelmiä, joiden avulla pyrittiin erittelemään löydettyjä teemoja, esimerkiksi liittyen taide- ja kulttuuritoiminnan saavutettavuuteen. Koodimerkinnot toimivat muistiinpanoina ja jäsensivät tulkintoja sekä testasivat jäsenyksen toimivuutta ennakkoon. Koodauksesta huolimatta aineistoa oli luettava kokonaisuutena luotettavan tuloksen varmistamiseksi, ettei mikään kerätty tieto jäänyt huomioimatta. (Silius 2008.)

6 TULOKSET

6.1 Miten taidetta ja kulttuuria määriteltiin

Tässä luvussa erittelen fokusryhmäkeskusteluista saamiani tuloksia. Luvun sitaatit ovat peräisin fasilitoimistani keskusteluista. Käytän sitaattien yhteydessä kirjaimia A–F kuvaamaan neljän ryhmän (Kannelmäki, Kontula, Peruskoulustartti ja Kuntouttava ryhmätoiminta) eri keskustelijoita.

Fokusryhmäkeskusteluissa taidetta eriteltiin sen eri lajeja luettelemalla, joista mainittiin esimerkiksi musiikki ja kuvataide. Kulttuuria kuvattiin taidetta laaja-alaisemmaksi, ja keskusteluissa kävikin ilmi, että kulttuurin käsitettä on vaikea selittää, koska se sisältää niin monia tasoja. Taide käsitettiin lähinnä korkeakulttuurina ja kulttuuri taas tapoina, tottumuksina ja yhteiskunnan sääntöinä:

Taidetta on taulut ja maalaaminen. Mut kulttuuri on aika laaja käsite, siihen kuuluu vaikka mikä. Siihen kuuluu uskonto ja ruokatottumukset ja kansallinen kulttuuri. – B, Kannelmäki

Kontulan keskustelussa puhuttiin myös taiteen ja kulttuuriin syntymisestä inspiraation ja luovuuden kautta. Kontulassa käsiteltiin taidetta ja kulttuuria ihmisen pääomana ja vaikuttamisen välineenä sekä ajankuvan kertojana. Keskustelussa painotettiin luovuuden aineettomuutta sekä taiteen ja kulttuurin tuomaa kokemuksellisuutta, jota ei voi mitata rahassa, vaikka jollain taideteoksella onkin määritelty arvo. Kantaa ottava taide miellettiin poliittiseksi ja sitä pidettiin hyvänä ja hieman salaperäisenäkin väylänä ja mahdollisuutena kertoa ajankuvasta ja vallalla olevasta ilmapiiristä:

Mun mielestä sitä (taidetta ja kulttuuria) on vähän vaikeaa määritellä. Kuitenkin taide ja kulttuuri kokonaisuudessaan on pääomaa. Ihmisellä on kaikenlaisia pääomia, on rahaa ja muuta, mutta taiteen tekeminen ja sen katsominen ja osallistuminen on myös pääomaa. - E, Kontula

Kyllä parhaimmillaan mun mielestä taide jollain lailla ottaa kantaa ja on sellainen kanava, jolla ihmiset saa äänensä kuuluviin. Taiteen

teko on hirvittävän hyvä lääke syrjäytymiseen. Ja taiteen kautta voi myös purkaa niitä rakenteita, jotka tukee sitä syrjäytymistä. Siitä voidaan keskustella taiteen keinoin. – C, Kontula

Kannelmäessä kulttuurin eri osa-alueiksi miellettiin ruoka, uskonto ja maiden kansalliset kulttuurit. Keskustelua käytiin myös eri ruokakulttuureille ominaisista mausteista. Kannelmäessä ruoka puhututti paljon ja se oli selvästi merkittävässä roolissa muutaman keskustelijan elämässä. Nuorten Vamoksen kuntouttavan ryhmätoiminnan ryhmässä keskusteltiin pukeutumisesta, graffiteista ja katukulttuurista sekä eri kielistä ja niiden vaikutuksesta kaupunkikulttuuriin. Nuoret pohivat asuinalueiden vaikutuksia omaan kasvuunsa ja eri porukoiden syntymiseen. Heidän keskusteluistaan kävi ilmi, miten tärkeänä he pitivät kadulle jalkautuvaa kulttuuria ja sen vaikutusta omaan kasvuun ja identiteetin muodostumiseen.

Nuorten Vamoksen peruskoulustartin ryhmässä pohdittiin uskonnon vaikutuksista kulttuuriin ja tapoihin, kuten naisten pukeutumiseen sekä ihmisoikeuksiin, joista muun muassa sananvapaus herätti paljon keskustelua. Näistä neljästä nuoresta kolme oli maahanmuuttajataustaisia ja heidän keskusteluaan leimasi kulttuurien välisten erojen pohtiminen ja uskontojen vaikutus ihmisten käyttäytymiseen. He kaipasivat kotimaihinsa, mutta olivat tyytyväisiä Suomessa asumisen kautta syntyneeseen vapauteen, vaikka he kaikki olivat kokeneet myös rasismia Suomessa:

Ilman sääntöjä ei ole kulttuuria. Kulttuuri on maan tapa. Kulttuuriin liittyy sananvapaus. Suomessa voi kertoa mitä mieltä on, vaikka presidentille. Mutta kaikissa paikoissa ei, ne tappaa sut, jos oot eri mieltä. Kulttuuri sanelee paljon miten pitää elää. – B, Peruskoulu-startti

Keskustelijat pohtivat sananvapauden merkitystä ihmisten ilmaisuun ja mielipiteiden julkiseen kertomiseen. Nuorista oli hienoa, että Suomessa ihmisillä on vapaus ilmaista tunteitaan ja mielipiteitään avoimesti. Keskustelussa nousi esille myös sukupuolten välinen tasa-arvo ja ihmisten valinnanvapaus ja toisaalta vastuun kantaminen itse tehdyistä päätöksistä.

6.2 Taide ja kulttuuritoimintaan osallistuminen ja osallisuus

Kaikki keskustelijat olivat joskus osallistuneet johonkin taide- ja kulttuuritoimintaan HDL:n toiminnassa tai aikaisempiin opintoihin liittyen tai omaehtoisesti, esimerkiksi harrastuksena. Kaikki keskustelijat eivät heti keksineet mihin taide- tai kulttuuritoimintaan he olivat ottaneet osaa, mutta keskusteluissa syntyi yhteisiä oivalluksia esimerkiksi siitä, mihin oltiin yhdessä osallistuttu D-asemilla tai Nuorten Vamoksen toiminnan puitteissa. Taide- ja kulttuuri osana yhteistä tekemistä oli joillekin niin luonnollista, ettei yhdessä tekemisen ”välinettä” (taidetta ja kulttuuria) osattu mieltää taide- ja kulttuuritoiminnaksi.

Nuorten Vamoksen asiakkaat kertoivat osallistumisestaan koulussa järjestettyyn taide- ja kulttuuritoimintaan sekä erilaisiin tapahtumiin, kuten Taiteiden yöhön. Nuoret kertoivat myös omista nykyisistä ja vanhoista harrastuksistaan. Keskustelusta kuului, miten tärkeä vaikutus ryhmällä ja sen tuomalla yhteishengellä on erilaiseen tekemiseen ja miten hyvältä nuorista tuntui olla osana yhteisöä. Kokeellisuus tuntui olevan tärkeässä roolissa, kun nuoret kertoivat osallistumisestaan taide- ja kulttuuritoimintaan:

Mäkin oon käyny Taiteiden yössä ja oon käyny jossain taidenäyttelyissä koulujen kaa ja festareilla oon käyny ja itseasiassa yks kesä olin tota tossa Maailma kylässä -festivaalilla duunissa, kaikkii roskii keräsin ja kerroin missä on mikäkin koju... Aika paljo kaikkee, mis oon ollu mukana. – F, Kuntouttava ryhmätoiminta

D-aseman kävijät taas kertoivat osallistumisestaan D-aseman taide- ja kulttuuritoimintaan sekä omista harrastuksistaan. Koulumuistot eivät tulleet esille heidän keskusteluistaan, toisin kuin Vamoksen nuorilla. Kannelmäen D-asemalla keskusteltiin osallistumisesta retkille, joiden kohteena olivat olleet muun muassa Nuuksion kansallispuisto ja Eduskuntatalo. Kontulan D-aseman kävijät taas keskustelivat paljon ”kontulalaisesta paikallisesta kulttuurista” ja pohtivat Kontulan taide- ja kulttuuritoimintaan liittyviä asioita. Kannelmäen keskustelijat pitivät tärkeänä, että heille järjestetään ja että he voivat osallistua asiakkaan roolissa erilaisiin tilaisuuksiin, kun taas kontulalaiset olivat itse valmiita luomaan ja järjestämään uutta:

Tän Saijan ja D-aseman kautta oon vetäny näitä vaappukursseja. Alkaa taas tossa Itiksen Sovinnossa, viides kolmatta (5.3.) Vaappukurssi, kädentaitokurssi, meen sinne opettamaan vaapuntekoa. Ja kirjastossa on ollut näytillä mun piirrustuksia ja vanhusten palvelutalolla ja siellä täällä. Ja Electronic festareille tuon aimo läjäyksen kuvia, ja vaappuja vien sinne esille. Sen minkä osaan, niin sitä teen. – B, Kontula

Nuorten Vamoksen kuntouttavan ryhmätoiminnan ryhmässä taiteen tekemiseen liittyi itsensä ylittämisen tunne, kun oli osallistunut johonkin sellaiseen toimintaan, johon ei ehkä olisi oma-aloitteisesti osallistunut. Tästä esimerkkinä oli improvisaatioteatterin tekeminen sekä koulujen erilaisiin juhliin osallistuminen, esimerkiksi tanssimisen tai laulamisen merkeissä. Ryhmässä tapahtui yhdessä oivaltamista, kun he muistelivat improvisaatioteatteri-työpajaa, jossa jokaisen pitikin laittaa itsensä likoon katsojan roolin sijaan. Tämä keskustelu oli malliesimerkki siitä, mitä ryhmä voi yhteisesti oivaltaa jotain merkittävää ja miten keskustelijat saivat toinen toisiltaan ikään kuin vertaistukea omaan kokemukseensa liittyen. Nuoret totesivat, ettei ehkä kukaan olisi itse etsiytynyt improvisaatioteatterin pariin itsenäisesti, mutta kun nuoret olivat löytäneet itsensä "vahingossa" tekemässä teatteria, se koettiin mielekkäänä asiana ja sen vaikutukset koolla olleen porukan ryhmäytymiseen olivat olleet myönteisiä:

No että se oli ainaki iha hyvä kokemus se impropaja, että juuri sellane johon en ois kirveelläkää ite lähteny, mutta mutta kun siihen pääsi, niin ihan hyvin pääsi toteuttaa itseään ja joo, en mä tiedä tiiankö mitää muuta. En oo niin paljoo taiteessa ollu mukana. – B, Kuntouttava ryhmätoiminta

Niin kaikki luuli, että me mennää kattoo teatterii, mut sit pitikin ite näytellä! – C, Kuntouttava ryhmätoiminta

Nuorten Vamoksen kuntouttavan ryhmätoiminnan keskustelijat kertoivat ryhmän yhteenkuuluvuuden lujittumisesta, kun oli luotu yhdessä jotain uutta ja viety se kunnialla loppuun saakka, vaikka matkan varrella olisikin ollut epäonnistumisen tai riittämättömyyden tuntemuksia. Nuorista tuntui tärkeältä, että kokemuksen sai jakaa jonkun kanssa ja olla osana jotain yhteisöä:

Ja monesti siinä on se porukka yks tärkeimmistä jutuista, se yhteishenki, sä meet sinne ja siel on ne samat ihmiset ja tietty fiilis ja yhteine juttu. Rakentaa sitä yhteishenkee, koska siinä aina kehitytää yhdessä, niin sit se voittajafiilis, ku joku konsertti on ohi, se on nii siistii. Aika tylsää yksin ois, tai mikä ettei vois, mut erilaine fiilis. – D, Kuntouttava ryhmätoiminta

Myös Kannelmäen D-aseamalla puhututti ryhmän merkitys taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumisessa ja sosiaalisten kontaktien tärkeys D-aseman toiminnassa. Monet Kannelmäen keskustelijoista hakivat seuraa ja keskustelukumppaneita D-asemalta ja kokivat toimintaan osallistumisen lievittävän yksinäisyyttä. Myös alla kuvattu keskustelu kertoo ryhmän yhteisistä oivalluksista ja keskustelun etenemisestä, kun ollaan löydetty yhteinen puheenaihe, josta voidaan yhdessä keskustella:

C: Mä luulen että se on tapa (taide- ja kulttuuritoimintaan osallistuminen) lähteä täältä jonnekin pois. Koska täällä on sellasii ihmisii, jotka on ollu täällä 40 vuotta samassa paikassa, niin tästä tulee sellane turvapaikka koko Kannelmäestä. Et se on niinku henkireikä päästä kattomaan jotain muutakin. Ku lähetää porukalla, sillä yksin täältä harva lähtee.

B: Niin se on sellasta sosiaalista toimintaa. Helposti jäis vaan himaa.

D: Se virkistää lähtemään muitaki, ku käy jossain ottamassa niinku vauhtia.

C: Niin on sitte jotai muutakin ku tota torikokousta tossa.

A: Nii, tulee vähä muutaki tekemistä ja näkee vähä uusii ihmisii ja. Niin jos sä yksin oot neljän seinä sisällä, niinku jos oot koko viikonloppun kotona, niin kyllä pakkasella pitää ollaki, ei sen puolee, mutta...

D: Jos oot monta päivää ollu sisällä, niin kyllä pakkasellakin on lähettävä liikkeelle.

A: Kyllä kolmas päivä on jo liikaa olla yksin sisällä. Ja jos ei voi jutella kenenkään kanssa, televisiosta kun vaan ottaa vastaan sitä tietoa mitä sieltä tulee. Aika heikosti sieltä televisiostakin miittää tulee, niitä uusintoja vaa ja mainosta mainosta vaa tuutin täydeltä telkkarista ja postiluukustaki.

D: Elävä ihminen ja elävä porukka, se on jo ihan toista.

Edellä käyty keskustelu osoittaa sosiaalisten kontaktien tärkeyden. Moni Kannelmäen D-aseman kävijöistä ei rohkenisi yksin lähteä Kannelmäestä Helsingin keskustaan, taidelaitoksissa yksin vierailemisesta puhumattakaan. Yhteislähdöt taide- ja kulttuuritapahtumiin madaltavat kynnystä olla osallisena taide- ja kulttuuritoimintaan ja tekevät toiminnasta ja palveluista myös saavutettavampia.

6.3 Taide- ja kulttuuritoiminnan merkittävyys omassa elämässä

Kaikissa ryhmissä keskusteltiin siitä, mitä taide ja kulttuuri merkitsee omassa elämässä. Taiteen ja kulttuuriin merkittävyyttä itselle kuvattiin esimerkiksi ”*irrottautumisena arjen yläpuolelle*” ja tapana toteuttaa itseään. Taiteen ja kulttuurin harrastamista kuvattiin kokemukselliseksi ja toisinaan yllätykselliseksi tapahtumaksi:

Taide ja kulttuuri lähtee inspiraatiosta, siitä lähtee luovuus etiäpäin. Se tavallaan käynnistää jonkinlaisen taideteoksen tai mitä sä oot itte suunnitellut. – A, Kontula

Mä oon käyny monilla festareilla ja ne on mun mielestä tosi kivoja. Ruisrokkii meni viime vuonna, se on hauskaa ja siellä on se fiilis ja ehottomasti. Siellä oli kuumaa ja kaikkee, iha ku ois ollu jossai toisessa maassa. Siellä oli hyvää musiikkia ja aurinko paistaa ja... No nii, jotai muuta ku se oma arki. – F, Kuntouttava ryhmätoiminta

Keskusteluissa puhuttiin myös tunteiden käsittelemistä ja niiden ilmaisemisesta taiteen ja kulttuurin keinoin. Taiteen ja kulttuurin harrastamisen ”sivutuotteena” voitiin tutustua myös uusiin ihmisiin ja saada tietoa muista kulttuureista ja muuttaa omia ennakkoluuloja. Keskustelijat kuvasivat harrastamisen tuomaa hyvää ”fiilistä”, ja erityisen tunnetilan saavuttamista taiteeseen ja kulttuuriin liittyen:

Se (taide ja kulttuuri) merkitsee mulle tosi paljon, mutta on ollut vuosia, etten oo päässyt harrastamaan. Klubilla oon käynyt tanssimassa ja onhan sekin ollut tärkeä. Sitä varten mä oon sinne klubille mennykin, että saa tanssii. Se on mulle tosi tärkeä, jokaisella on oma juttunsa ja mulla se on ollut se tanssi ja laulaminen. Et jotenkin oon mä sit ilonen tai surullinen, niin mä näytän mun tunteita sen laulamisen ja tanssimisen kautta. – A, Peruskoulustartti

Viime syksynä, kun mää kävin vetämässä vaappukurssia siellä Sovinnossa, niin somalinaine, mä näytin sille miten se vaappuhomma menee, niin kun se otti kuule puukon käteen, niin lastut lenti ja mä katoinkin, missä tuo on oppinut on kädentekotaidon, eihän Somaliassa oo ollu noita Rapalan vaappuja näkyvilläkään ja sit mä kysyin siltä ihmiseltä että miten tuo homma sujuu sulta noin hyvin? Heillä Somaliassa kaikki tehdään käsillä ja hoidetaan se huusholli. Se kumpuaa sieltä se kädentekotaito. – B, Kontula

Se kuoro on sillai niinku kiva, ku mä ite tykkään niinku laulaa ja se on kivaa iha vaa omasta tahdosta. Siit tulee hyvä fiilis. – C, Kuntouttava ryhmätoiminta

Nuorten Vamoksen kuntouttavan ryhmätoiminnan ryhmässä oli myös keskustelija, joka kertoi, ettei ymmärrä taidetta eikä pidä sitä merkittävänä oman elämänsä kannalta. Oli hienoa, että nuorella oli rohkeutta kertoa muista eriävä mielipide analysoiden mikä hänestä ei tunnu vaikuttavalta. Tämä kertoi osaltaan myös keskustelun ilmapiiristä, ryhmässä pystyi olemaan oma itsensä ja esittämään myös muista poikkeavia näkemyksiä. Keskustelija A toi myös esille taiteen arvon abstraktiuden, miten jollain paperille tehdyllä kuviolla, minkä tarkoitusta ei ymmärrä, voi olla niin suuri arvo, että siitä ollaan valmiita maksamaan suuria summia rahaa, kun samanlaista jälkeä voisi saada aikaan kuka tahansa:

Oon mä kai joskus käyny koulun kanssa jossain taidemuseossa. Mä en muista siitä mitää, en mä tykkää mitää ympyrää kattoo tai jonku äijän maalausta. Tylsää. En mä tiedä. Graffitit on musta ihan siistejä, mut en mä tykkää kattoo mitää puolikasta ihmistä jossai, tai semmosii kuutioita. Taide vau, 10 miljoonaa. Mä en oikeesti ymmärrä taidetta. Enkä mä käy leffassakaa, se on liian kallista mun makuu. – A, Kuntouttava ryhmätoiminta

Vamoksen peruskoulustarttin ryhmässä kolme neljästä nuoresta kertoi, etteivät he harrasta omaehtoisesti lainkaan taidetta ja kulttuuria. He kertoivat, ettei heillä ollut keskustelun hetkellä muitakaan harrastuksia. Näiden nuorten päivä- ja viikkorytmiä määrittä opintojen suorittaminen Vamoksessa. Keskustelussa kävi ilmi, ettei nämä nuoret olleet juurikaan altistuneet taiteen ja kulttuurin harrastamiselle kotona, ja harrastaminen oli ylipäättään hieman vieras ajanviettotapa:

Mua ei kiinnostosta (taide- ja kulttuuriharrastukset). Oon harrastanu jalkapalloa, vapaaottelua, thai-nyrkkeilyä. Mutta jätin kaikki, nilkka meni rikki. – B, Peruskoulustartti

Oon mä Tunisiassa harrastanut taekwondo ja nyrkkeilyä. Mulla oli Tunisiassa aika aktiivinen urheiluelämä. Viis kertaa viikossa kävin urheilemassa. Viisi vuotta sitten tulin Suomeen ja ajattelin jatkaa, ja mulla oli mahdollisuus päästä pääsykokeeseen maajoukkueeseen. Mutta lähti kiinnostus siitä. Nyt käyn välillä salilla. Harrastuksia ei kyllä ole. – C, Peruskoulustartti

Koulussa olen pelannut jalkapalloa. En ole harrastanut mitään. – D, Peruskoulustartti

Keskustelun neljäs ja muita keskustelijoita vanhempi osallistuja selitti muiden ”nuorten” kiinnostuksen puutetta taiteen ja kulttuurin harrastamiseen heidän nuorella iällään. Hän arveli, että ikä voisi lisätä kiinnostusta taiteeseen ja kulttuuriin, koska nyt nuorten elämän keskiössä oli sopivan parisuhteen löytyminen ja tietynlaisesta vapaudesta kiinni pitäminen, ilman harrastamisen tuomia aikatauluja:

Mä ainakin haluaisin käydä katsomassa museoita ja muita paikkoja. Mutta oon jo sen ikäne, että mua on alkanut kiinnostaa museot ja muut. Teatteri ja sellanen. Ennen ei kiinnostanut yhtään. Mä luulen, ettei näitä nuoria kiinnosta nyt muut asiat, kuin parisuhteet ja rakkaus. – A, Peruskoulustartti

Kaikki keskustelijat osallistuivat HDL:n toimintaan vapaaehtoisesti ja moni keskustelijoista koki, että osallisuus HDL:n toimintaan on oman elämän kannalta merkittävää. Toiminnassa oltiin mukana ryhmän antaman tuen ja seuran vuoksi. Kannelmäen D-aseamalla osallisuus toiminnassa tarkoitti osalle kävijöistä myös työskentelyä työkokeilujen ja valmennusten muodossa. Nuorten tapauksessa kouluttautuminen oli pääsyy ryhmässä olemiseen, mutta ryhmän antama voima koettiin myös tärkeäksi. HDL:n toiminta koettiin olemukseltaan neutraaliksi, johon kuka tahansa voi osallistua, omasta kulttuuritaustastaan riippumatta:

Mut on tämä koulu pelastanut. Mulla oli paha addiktio. Olin vielä paha narkkari vuosi sitten. Oon käyttänyt seitsemä vuotta, mut oon nyt saanu elämäni täysin oikeille raiteille. Mä teen nyt peruskoulua ja aion tulla hotellityöntekijäksi. – A, Peruskoulustartti

Tavallaan tulin tänne, kun jouduin lähtemään Lähiöasemalta. Tulin tänne koska, tää on tällänen neutraali paikka, ei sillä tavalla tuu niitä kulttuurishokkeja. Tulee sellanen turvapaikka. Mä koen sen sillä tavalla että tuota, ettei tule niitä liiallisia kulttuurishokkeja, kun eletään tässä monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Täytyy olla kuitenkin selkaset suojat, muuten syntyy jotain ja siihen ei olla osattu varautua. – A, Kontula

Tässä on aika kiva nähä, ku nuo on tullu tosta lipan alta tähä töihi ja se vastuu on alkanu kasvaa, kun ollu palkkatuella ja työkokeilussa, että on elämässä se työaika ja sit se muu aika. – C, Kannelmäki

HDL:n toiminta tuntui hyvin merkitykselliseltä siitä osallisena oleville. Keskusteluista kävi ilmi, että HDL:n toiminta on mahdollistanut monen kohdalla elämänmuutoksen. Ihmiset olivat päässeet takaisin opintojensa pariin, kokeilemaan työelämää, harrastamaan ja perustamaan uudenlaista toimintakulttuuria omille asuinalueilleen.

6.4 Taide- ja kulttuuritoiminnan saavutettavuus

Kannelmäen ryhmässä pohdiskeltiin syitä ihmisten osallistumattomuudelle taide- ja kulttuuritoimintaan. Syiden esitettiin johtuvan päihdeongelmista sekä tottumattomuudesta kokeilla uusia asioita. Myös vuodenaikojen vaikutuksen ihmisten mielenkiinnon kohteisiin ja päihdeongelmien lisääntymiseen arveltiin olevan osasyy toimintoihin osallistumattomuuteen. Kannelmäen keskustelijoiden kokemus oli se, että kun ihmiset ovat D-aseman sisätiloissa, heidät on helpompi saavuttaa ja osallistaa erilaiseen toimintaan, mutta jo oleskelu ”lipan alla”, eli D-aseman viereisen ruokakaupan markiisin alla, vaikutti merkittävästi siellä olevien ihmisten osallistumiseen D-aseman toimintaan:

Tää kun on matalan kynnyksen paikka, että niin se on, kun lämpenee ilmat, niin ihmiset on tuolla lipan alla, se on aika saaminen ne pois sieltä. Siinä kun on nyt monta kymmentä vuotta seissy, niin siitä on vaikee... Tietysti jos on kovat pakkaset, niin tuleehan ne syömää tänne ja eihän ne lähe sitte aina uloskaa kovalla pakkasella. – C, Kannelmäki

Kontulassa keskusteltiin taas vapaiden toimitilojen vaikutuksesta taide- ja kulttuuritoimintaan. Jos tiloja ei löydy omaehtoisen taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämiselle, niin muiden osallistaminen toimintoihin tulee mahdottomaksi. Kontulaan kaivattiin ilmapiiiriltään neutraalia ja sopivan kokoista paikkaa, jossa voisi järjestää kaikille avointa taide- ja kulttuuritoimintaa, joka mahdollistaisi myös eri kulttuurien kohtaamiset. Kontulan D-asemaa pidettiin tähän muuten sopivana paikkana keskeisen sijaintinsa ja neutraalin imagonsa vuoksi, mutta sen pienen koon koettiin rajoittavan suurempien tapahtumien ja tilaisuuksien järjestämistä:

Täällä vois olla joku Kulttuuritalo, tai no ei nyt ihan talo, mutta joku piste. Tavallaa paikka, jossa vois monennäköisiä taitoja harjottaa. – C, Kontula

Mää aina haaveilen sellasesta, että jos noita taloyhtiöiden kerhotiloja saisi auki, niin taiteilijaryhmät vois piipahtaa niissä asukkaiden omissa tiloissa. Eihän sen tarte olla mikään iso juttu, tulla tunniks höpöttämään, juomaan kuppi kahvia tai teetä. Ne avaukset on tärkeitä, että tullaan jonku luo. Ja ihmiset voi tulla sitten jonkun toisen luo, että sellasta rohkeutta tarvitaan. Tullaan esittelemään sitä hommaa, ei kauheen juhlallisesti, vaan tulla vaan piipahtaa. – E, Kontula

Kontulassa toivottiin taide- ja kulttuuritoiminnalta erilaisia kurssimuotoisia taide-työpajoja. Yhteiseksi toiveeksi muodostui omaehtoisen taiteentekemisen mahdollistaminen erilaisten avointen tilojen kautta. Toivottiin sekä ohjattua että oma-toimista taidetoimintaa tiloissa, jotka mahdollistaisivat monipuolisen taiteentekemisen puutöistä tekstiili- ja kuvataiteeseen sekä erilaiseen askarteluun. Keskustelijat arvelivat, että Kontulassa on paljon käyttämättömiä tiloja ”maan alla”, mutta niiden käyttöönoton oletettiin olevan hankalaa kaupungin jähmeäksi pidettyyn toimintakulttuuriin viitaten. Kontulan keskustelijat tuntuivat olevan pettyneitä byrokratiaan ja rakenteisiin, jotka eivät tue osallisuuden toteutumista ja ihmisten omaa aktiivisuutta, vaan rajoittavat ihmisten luovuutta ja mahdollisuuksia elävöittää alueita:

Työpajoja ja sellasii avoimia ovia ja sieltä kurottautuis nää niinku ammattitekiäjät ihmisten puoleen. Näitähän on ollut vaikka näitä teatteri-prokkiksia, jossa näitä ammattilainen on tullu ja vetäny näitä, ohjannu, esim vankiloissa on tehny todella isoa työtä ja saatu syntymään todella voimakasta ihan amatöörien voimin ja ihmisten omista tarinoista käsin. – C, Kontula

Kannelmäessä toivottiin yhteisiä retkiä esimerkiksi Ateneumin taidemuseoon, sotamuseoon ja elokuvateatteriin. Retkien toteutumiseen liittyvistä asioista keskusteltiin myös, kuten miten kuljetukset pitäisi järjestää, miten retkikohteet valikoituvat ja millaisia retkikohteita Kannelmäen D-aseman budjetti kestää. Kannelmäessä oli myös kokemuksia siitä, että ihmiset lupautuvat lähtemään retkille mukaan, mutta kun retkipäivä koittaa, niin osallistujat ovatkin kaikonneet. Keskusteluista kävi ilmi, että tietynlainen kävijöiden sitoutumattomuus tavallisuudesta poikkeavaan toimintaan määritteli Kannelmäen D-aseman kävijöitä, jonka selitettiin johtuvan kävijöiden päihdeongelmista:

Ois kiva käydä retkellä tuolla Ateneumissa. Siellä on nyt sellanen näyttely Suomen klassisista luontokuvaajista, niinku se Wright, tais-televat metsot ja semmosta. Se ois minusta hirveen kiva retkikohde.
– D, Kannelmäki

Sota-aiheiset museot mua kiinnostaa, ja muut sota-aihejutut. Mä oon pikkase kiinnostunu, vaikka mä oon naine, niin sotamuseo ois kiva. Tai sit käsityömessut. – E, Kannelmäki

Kannelmäessä keskusteltiin myös siitä, kuinka ihmisiä saisi osallistettua nykyistä enemmän D-aseman toimintaan, esimerkiksi yhteisen lounaan valmistamiseen. Ratkaisuksi ehdotettiin tehtävien jakamista pieniin osiin, esimerkiksi lounaan valmistamiseen liittyen, ettei kenenkään tarvitsisi kantaa isoa vastuuta yksin. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että erilaisia ja eriaisteisia osallistumisen mahdollisuuksia on tarjolla, mutta ihmiset eivät syystä tai toisesta halua sitoutua yhteisiin asioihin. Osallistumisen lisääntymisen nähtiin vaikuttavan suoraan hyvinvointiin, kun elämään sai lisää sisältöä tekemisen kautta:

Asukkaiden alotetta näihi asioihin, täällä on tilaa pelata ja... Ettei se oo pelkästä se, että tulee tähä syömää... Yritetään houkkutella ulkoa bingoomaan ja... – C, Kannelmäki

Joo, kyllä minä kuorin perunat perunamuussii ja ei siinä. Ja jokkaine tekis jonku piene osan siitä, ei koko ruokkaa. – A, Kannelmäki

Nuorten Vamoksen kuntouttavan ryhmätoiminnan keskustelijat toivoivat erilais-ten vierailuiden järjestämistä sellaisiin kohteisiin, joihin keskustelijoiden ei ehkä itsenäisesti tulisi mentyä, esimerkiksi korkean pääsymaksun takia. Keskustelussa virisi ajatus kadulle jalkautuvista taidelaitosten sisäänheittäjistä, jotka houkuttelisivat ihmisiä esimerkiksi museoiden ilmaispäiviin tai muihin tapahtumiin. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että tiedottaminen ja toiminnan jalkauttaminen li-säisi taiteen ja kulttuuriin harrastajia ja kannustaisi ihmisiä kokeilemaan itselleen ihan uusia taidemuotoja. Nuoret tuntuivat olevan ennakkoluulottomia ja avoimia uusille taidemuodoille ja kulttuuriharrastuksille. Nuoret eivät halunneet ottaa kui-tenkaan taloudellista riskiä kokeilemalla jotain uutta, jos kävisikin niin, etteivät he pitäisikään näkemästään ja kokeiluun budjetoitu raha menisi ikään kuin hukkaan.

Itse sijoitettuun rahaan haluttiin saada varmaa vastinetta, ilmaiseksi oltiin valmiimpia kokeilemaan myös jotain uutta ja ennen kokematon:

Pitäs olla jotenki tosi matalan kynnyksen paikkoja, et onnistuis käymää. Ehkä jotai sisäheittäji, jotka kertoo kadulla, et hei täällä ois ilmane tälläne näytös ja systeemit, tulkaa kattoo. Ehkä jotai sellasta, joka herättäis mielenkiinnon. Jotain näkyä, ku miettii vaik jotai Kiasmaa, niin siinä se on, mut se on niin hiljane, eikä ees muista et sellane o. Niitte pitäs näkyä enemmänä kadulla. Ehkä näin. – E, Kuntouttava ryhmätoiminta

Molemmissa nuorten Vamoksen ryhmissä kerrottiin halusta oppia soittamaan jotain soitinta ja kuulemaan muusikon tai jonkun muun kulttuurialan ammattilaisen työstä ja siihen johtavasta koulutuksesta. Varsinkin Vamoksen nuorten keskusteluista tuli ilmi, että nuoret kyllä kokeilisivat uusia taide- ja kulttuurimuotoja, jos heille vaan tarjoutuisi mahdollisuuksia kokeilla ja oppia uutta. Keskusteluissa todettiin myös se, että uusien taide- ja kulttuurimuotojen pariin ei tule itse etsiydyttyä, vaan olennaista uuden kokeilemisessä on ryhmän tuki tai henkilökohtainen kutsu. Erilaisilla vierailuilla ja vierailijoilla olisi varmasti vaikutusta nuorten tietämykseen taiteeseen ja kulttuuriin liittyen, joka voisi myös ohjata heitä kuluttamaan taidetta ja kulttuuria monipuolisemmin, kun erilaisia kokemuksia olisi laajalta alueelta. Keskusteluista kävi ilmi, ettei riitä, jos esimerkiksi kirjastosta voi lainata soittimia, jos lainaan ei sisälly opetusta tai jos tieto lainattavasta soittimesta ei saavuta nuorta. Nuoret kaipasivat henkilökohtaista tiedonantoa erilaisista mahdollisuuksista. He eivät tuntuneet olevan valmiita ottamaan itse selvää esimerkiksi omalla asuinalueella tarjolla olevasta harrastustoiminnasta, vaikka harrastustoiminta olisi ollut ilmaista:

En mä tiää, jotenki vaikee sanoo, kun en mää oo ottanut mistää selvää, että mitä edes on tarjolla. – B, Kuntouttava ryhmätoiminta

Mä ehkä haluisin kuulla jonku muusikon työstä ja siitä, miten se on päätyne muusikoks ja miten se elantonsa saa ja muuta. Se kiinnostais. – E, Kuntouttava ryhmätoiminta

Osaan vaan yhen soinnun kitaralla. Meillä Tunisiassa meidän koko perhe on tosi musikaalinen, kaikki osaa soittaa ja laulaa, on hyviä laulamisiäniä, mutta mä en osaa laulaa, ja munkin täytyy nyt oppia jotain. Kun mä seuraavan kerran meen sinne, niin voin näyttää että

mä osaan. Mun enokin on tosi tunnettu laulaja Tunisias. Soittaa sel-
laista kitaran näköstä, mutta sillä ei ole ollut aikaa opettaa mua. – C,
Peruskoulustartti

Kaikkien ryhmien kesken oltiin samaa mieltä siitä, että taiteeseen ja kulttuuriin pitäisi törmätä ”kotikulmilla”. Ryhmissä pidettiin tärkeänä, että erilaiseen taide- ja kulttuuritoimintaan pitäisi pystyä osallistumaan esteettömästi ja matalalla kynnyksellä. Keskustelijat näkivät, että olemassa olevien taideinstituutioiden tarjonta pitäisi tuoda kadulle ja lähiöihin sekä tiedottaa selkeästi niiden tarjonnasta ja toiminnasta. Nyt yhteinen mielipide oli se, ettei tiedotus taidelaitosten tarjonnasta ole helposti saavutettavissa, eikä kukaan tiedä milloin esimerkiksi museoiden ilmaispäivät järjestetään:

Mä oon niinku aina asunu täällä ja ku kattoo vaikka ulos, niin noi rakennukset on aiva hirveitä. Niin niille vois mielellää tehdä jotai, tai piristää maalil, ainaki tätä Hämeentietä. Sit ku menee täältä pikkusen sivummalle, niin näyttää jo paremmalta. Seinämaalaukset ja sellaset ja sit kesällä musiikkii kaduille. Metrotunnelissa on aina joku soittamassa ja se on ihanaa. Mä aina ajattelen, ja joskus sanonki, et ihanaa ku oot täällä. – E, Kuntouttava ryhmätoiminta

Ainaki lähtökohtasesti pitäis olla ilmaisia vaihtoehtoja paljo, muute varmaa turha toivo saada suurta osaa väestöö sinne kokeilemaan-
kaa, jos on jotai 15 euroo sisäänpääsy. – A, Kuntouttava ryhmätoiminta

Kaikissa ryhmissä keskusteltiin myös siitä, kuinka tärkeää olisi tutustua toisiin kulttuureihin ja saada tietoa eri kulttuureihin liittyvistä tavoista ja historiasta. Yksi keskustelija otti esille kuinka tärkeää olisi tuoda esille romanikulttuuria ja sen historiaa ihan tavallisten romaneiden näkökulmasta. Tietoisuuden kasvattaminen muista kulttuureista vähentäisi pelkoja, ennakkoluuloja ja rasismia. Tähän liittyvän keskustelun sisältö puoltaa sitä, että pitäisi olla tarjolla mahdollisuuksia kulttuurien väliseen vuoropuheluun, joka voisi poistaa ennakkoluuloja ja lisätä ihmisten välistä ymmärrystä:

Mua suunnattomasti ärsyttää se, että kantaväestö ei tiedä paljo mitään meidän todellisesta kulttuurista. Suomen mustalaisten kulttuuri poikkeaa paljon siitä muiden romaneitten kulttuurista. Ois hyvä, että kantaväestö oppis meistä jotain. Aina vaan tulee ne hyvät tarinat, ne selviytymistarinat kerrottua, ei tule esiin sitä toista puolta, että mikä

se totuus on. Ottais niitä tavallisia ihmisiä ja kysyis mielipiteitä, ei vaan niitten jolla on vaan kerrottavana niitä menestystarinoita. Vaan myös niitä, jotka ei oo tässä romaanikulttuurissa kauheasti menestyneet. Suomen romanit kantaväestön edessä esittää, mutta eihän mitään voi kysyä, jos ei tiedä miten asiat on. Sillä ei ole mitään tekemistä, että mä kuulun seksuaalivähemmistöön mutta, on siellä paljon muutakin kun puhtaus ja vanhojen ihmisten kunnioittaminen. Jokainen suomalainen sanoo mustalaisista että ne varastaa, kunnioittaa vanhoja ihmisiä ja ne on puhtaita ihmisiä. Mutta siinä on niin paljon muutakin. – A, Peruskoulustartti

Kolmessa ryhmässä neljästä keskusteltiin siitä miten eri kulttuureihin voisi tutustua ruokakulttuureita esittelemällä. Myös eri kulttuureiden omat musiikki- ja tanssiperinteet kiinnostivat keskustelijoita. Kontulan keskustelussa pidettiin tärkeänä jakaa maahanmuuttajille luontotietoutta esimerkiksi marjastamisesta ja sienestämisestä. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että tietoisuus omasta ympäristöstä kasvattaa yhteisöllisyyttä ja tukee kotoutumista, ja tekee tutuksi suomalaisia tapoja. Keskustelijat pitivät tärkeänä, etteivät maahanmuuttajataustaiset jäisi vain oppijan rooliin, vaan olisi tärkeää, että he saisivat myös opettaa kantasuomalaisia kertoen ja tutustuttaen omiin tapoihinsa ja kulttuuriinsa. Näin ihmisten välille voisi syntyä aitoa vuorovaikutusta:

No ruokakulttuuri! Ois kiva kokeilla jotai toisen maan ruokii tai sit tutustuu muite kulttuureiden musiikkeihi. – D, Kuntouttava ryhmätöiminta

Kotipihalla kun ollaan perattu niitä sieniä, niin siinä on ollut kohtauksia kun venäläiset ja virolaiset on kovia sienestämään ja ollaan vaihdettu reseptejä. Mutta ollaan huomattu, että kyllä ne on huomanneet niitä meidän sienipaikkoja. – C, Kontula

Olin vademii keräämässä kesällä ja ne kasvaa siellä, missä on niitä kaupungin taloja ja niitä tummii ihmisiä... Niin siihen tuli pieniä tummia poikia kysymään, että mitä ne on ja ne ei ollu koskaan maistanu vadelmii, ja mä annoin niiden maistaa ja sit ne näytti muita, niinku pihlajaa, ja kysy että mikä toi on ja mikä toi on ja voiko sitä maistaa. Sit ne lähti pois ja tuli takasi, ja jokainen toi ainaki yhen kaverin mukana ja tällai ja se oli ihan hirveen kivaa, pehmeätä ja mukavaa. Niillekin vois tiedottaa, että missä on mitäkin marjoja ja kun on mustikoita ja sieniä ja teeyrttejä. Luonto ja sen tunteminen, se on tärkeätä. – D, Kontula

Jokaisessa ryhmässä keskusteltiin monikulttuurisuudesta ja puolet keskusteluista käsitelivät myös rasismia ja kulttuurien välisiä yhteentörmäyksiä. Peruskoulustarttin keskustelussa korostui maahanmuuttajien omat, pääosin kielteiset kokemukset kantaväestön ennakkoluuloista. Keskustelussa kolme neljästä oli maahanmuuttajataustaisia nuoria, jotka olivat asuneet Suomessa muutamia vuosia ja kaikilla oli omakohtaisia kokemuksia rasismista ja vihapuheesta. Osa maahanmuuttajataustaisista nuorista kokivat tulleen torjutuiksi ja he olivat menettäneet kiinnostuksensa tutustua suomalaisuuteen ja suomalaiseen kulttuuriin. Kulttuurien välisen vuoropuhelun mahdollistamista pidettiin tärkeänä ja sen nykytilasta oltiin huolissaan, varsinkin Kontulan ryhmässä. Pelkojen ja ennakkoluulojen nähtiin olevan kulttuurien kohtaamisen esteinä, mutta myös sen, ettei ihmisille ole tarjolla riittävästi luontevia kohtaamispaikkoja. Keskusteluissa pohdittiin, milloin vieras muuttuu vaaralliseksi ja kuinka ennakkoluuloja voitaisiin ennaltaehkäistä:

Mun kulttuurissa ihmiset on tosi ystävällisiä, ei niin kylmiä kun täällä. Vaikkei ne tunne sua, niin ne pelleilee ja juttelee sulle. Mä olin Rovaniemellä, ja kysyin ihmiseltä osoitetta, ja se ei edes pysähtynyt. Meni ohi. – B, Peruskoulustartti

Mä en tykkää yhtään suomalaisten käyttäytymisestä. Ainakin Rovaniemi oli tosi paha kokemus, siellä oli rasisteja. – C, Peruskoulustartti

Ihmiset menettää aika paljon jos ei saada eri kulttuureista olevia ihmisiä yhteen. Niinku pitäis jostain avata jotain. Ettei aateltas niin kauheesti sisältöä, vaan olisi sekamelskapäivä jossain neutraalis ympäristös, vaikka täällä. Aina pääsis pois jos tulee paha olo. – E, Kontula

Keskusteluissa mietittiin, kuinka ihmiset voisivat innostua ottamaan osaa taide- ja kulttuuritoimintaan sekä toteuttamaan erilaisia toimintoja ja tapahtumia itse. Kannelmäen keskustelussa etsittiin syytä ihmisten passiivisuudelle ja aloitekyvyttömyydelle, kun taas Kontulassa luotettiin siihen, että ”vapaaehtoiset” järjestäisivät kaikenlaista toimintaa, jos olisi avoimia tiloja toiminnan järjestämisen mahdollistamiseksi. Nuoret taas tuntuivat kaipaavan sitä, että taiteen ja kulttuuriin keskuuteen eksyisi vahingossa, katutapahtumien ja jalkautuvien taidelaitosten myötä. Nuoret kertoivat, että on liian iso riski maksaa pääsymaksu sellaiseen esi-tykseen tai näyttelyyn, josta ei sitten lopulta pitäisikään:

On helpompi jos taiteeseen törmää kadulla. Oli sellanen mies, joka oli laittanut t-paitoja, ainakin tuhat ja siitä oli tehty teos. Ja mä katoisin sitä, että kaikkee ne keksii ja laitetaan taiteen piikkiin. Mut joo se oli ihan kiva, kun tuli vastaan, enkä mä olis itse missään tapauksessa mennyt sitä tarkotuksella kattoo. – A, Peruskoulustartti

Ihmiset on aika passivisia. Mä oon just sellanen etten mä sit kuitenkaan osallistu. Tykkään olla omissa oloissa. - D, Kontula

Vetäjiä olis, mutta niitä osallistujia ei näy missään. Se on se, ettei ihmiset tuu vaikka mitä järjestetään.- B, Kontula

Taide- ja kulttuuritoiminta tarvitsee konkreettista näkyvyyttä, jotta se voisi olla luontevana osana ihmisten arkea. Taiteen ja kulttuurin tekemiselle tarvitaan tiloja ja välineitä sekä ohjausta, jotta voidaan oppia uutta. Taiteen ja kulttuurin täytyy jalkautua keskusta-alueilta lähiöihin ja osaksi ihmisten käyttämiä palveluita. Julkisten palveluiden rakenteiden pitäisi tukea taiteen ja kulttuurin osallisuutta sosi-aali- ja terveysterveystiloihin.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

7.1 Tutkimuksen eettisyys

HDL:ssä on tapana hakea tutkimuksille lausuntopyyntöä, kun tutkimusaineistoa hankitaan HDL:n asiakkailta tai henkilökunnalta. Menettelyllä varmistetaan, että tutkimus täyttää HDL:n eettiset tutkimussäännöt. Opinnäytetyölle saatiin puoltava lausunto Helsingin Diakonissalaitoksen eettiseltä toimikunnalta 1.11.2018. Tutkittu aineisto kerättiin vain tätä opinnäytetyötä varten, ja tuloksia tullaan käyttämään HDL:n toiminnan kehittämisessä. Ilmiön (taide- ja kulttuuritoiminnan vaikutukset syrjäytymisen ehkäisyssä) tutkiminen on perusteltua, koska kulttuurin ja taiteen saavutettavuus on perusoikeus, joka kuuluu kaikille.

Fokusryhmähaastatteluihin osallistuminen oli tutkimuksen kohderyhmälle täysin vapaaehtoista. Aineiston hankinnan kohderyhmäksi valikoitui osallistujia Kontulan ja Kannelmäen D-asemilta sekä nuorten Vamos -ryhmistä. Kohderyhmää tiedotettiin tutkimuksen tarkoituksesta ja kulusta, jonka jälkeen heidän oli mahdollista ilmoittautua mukaan fokusryhmäkeskusteluun. Ennen fokusryhmäkeskustelun käynnistämistä osallistujille kerrattiin tutkimusprosessiin liittyvät asiat ja tutkimuksen tarkoitus, jonka jälkeen heitä pyydettiin allekirjoittamaan kirjalliset suostumuslomakkeet. Tutkimukseen perehtymisellä ja suostumuslomakkeen allekirjoittamisella oli tarkoitus välttää tutkittavien manipuloinnin mahdollisuus tieteen nimissä (Hirsjärvi ym. 2004, 26–27 & Kuula 2006, 61–62). Myös D-asemien ja Vamoksen työntekijöitä tiedotettiin tutkimuksesta ja pyydettiin heitä kannustamaan tutkimuksen kohderyhmää osallistumaan fokusryhmähaastatteluihin.

Kuula & Tiitinen (2010, 450) sekä Kuula (2006, 201) ohjeistavat luottamuksellisuuteen ja eettiseen tutkimukseen. Heidän ohjeitaan noudatettiin opinnäytetyöprosessissa. Tutkimusaineiston luottamuksellisuudella viitataan tutkimushaastatteluihin osallistuneiden yksittäisten ihmisten tietoihin ja näiden tietojen käytöstä annettuihin lupauksiin. Tässä tutkimuksessa sitouduttiin säilyttämään haastateltujen anonymiteetti sekä hävittämään kerätty aineiston opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen. Kerättyä aineistoa käsiteltiin nimettömänä ja luottamuksellisesti ja

sitä käytettiin ainoastaan opinnäytteeseen liittyvään tutkimukseen. Kerättyä aineistoa ei luovutettu kenellekään eivätkä sen tunnistetiedot käy ilmi opinnäytetyöstä. Tutkimuksen eettisyyttä tuki haastateltavien informoiminen siitä, mihin heidän haastattelujaan käytettiin. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys sitouduttiin salaamaan ja tutkimustulokset pyrittiin esittämään neutraalisti tässä opinnäytetyössä.

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus on yhteydessä aineiston käsittelyyn sekä sen analysointiin. Tutkimusprosessissa on oleellista, miten haastattelija tulkitsee keskusteluun osallistuneiden puheenvuoroja. (Hirsjärvi ym. 2004, 196.) Tässä opinnäytetyöstä käy ilmi tutkimusprosessin eteneminen, jotta tutkimustulokset voidaan näyttää oikeellisiksi. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkimusprosessin etenemisen kuvaaminen, johon liittyy aineiston keräämiseen liittyneet olosuhteet ja paikat sekä niihin käytetty aika ja tutkijan oma itsearviointi tilanteisiin liittyen. Opinnäytetyöstä käy ilmi mihin aineiston luokittelu ja tulkinta tutkimuksessa perustuivat. Tulkinnan tukena käytettiin näytteitä haastattelutilanteista, jotka esitettiin sitaattien muodossa tuloksia käsittelevässä luvussa. (Hirsjärvi ym. 2004, 217–218.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa tarkasteltiin koko tutkimusprosessin luotettavuutta. Tutkimuksen onnistumista ajatellen on tärkeää, että tutkimukseen oli valikoitunut sellaisia henkilöitä, joilta löytyy omakohtaista kokemusta tai asiantuntijuutta tutkittavaan aihepiiriin tai ilmiöön liittyen. (Hennink ym. 2011, 84–85.) Tämän opinnäytetyön lähdeaineisto perustui fokusryhmähaastatteluihin osallistuneiden omiin kokemuksiin, jolloin tutkimuksen luotettavuudessa ei tässä suhteessa ole ongelmia.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyi myös aineiston riittävyys. Haastateltavia voidaan katsoa olevan riittävästi, kun tulokset alkavat kylläntyä, eli kertautua. Tähän liittyy tutkijan taito löytää aineistosta tutkimuksen kannalta oikea ja oleellinen tieto sekä kyky tuoda se raportissa esille. (Hennink ym. 2011, 106, Eskola & Suoranta 1998, 62–63.) Aineistonkeruussa toteutettiin yhteensä neljä fokusryhmähaastattelua, joihin jokaisesta osallistui neljästä kuuteen keskustelijaa.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on huomioitava, että haastatteluihin osallistujista osa oli HDL:n työntekijöiden valikoimia D-asemien ja nuorten Vamoksen toimintaan osallistujia, jotka olivat keskimääräistä asiakasta enemmän kiinnostuneita taiteesta ja kulttuurista. Jokaisessa fokushaastatteluryhmässä oli kuitenkin myös sellaisia osallistujia, jotka eivät olleet kovin kiinnostuneita tai eivät harrastaneet aktiivisesti taidetta ja kulttuuria, joten otos ei muodostunut vain aktiivisista kulttuurin ja taiteen harrastajista.

7.2 Johtopäätökset

Opinnäytetyön on tarkoitus vastata tutkimuskysymyksiin siten, että sen pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä ja tuloksia voitaisiin hyödyntää HDL:n ryhmien ja yksittäisten kävijöiden osallisuuden ja osallistumisen vahvistamisessa taide- ja kulttuuri-toimintaan liittyen. Samalla voidaan parantaa taide- ja kulttuuritoiminnan saataavuutta. HDL:n eri sidosryhmien osallisuuden ja osallistumisen vahvistuminen voi tulevaisuudessa näyttäytyä kulttuurin hyvinvointivaikutuksina.

Kerätyn aineiston pohjalta voi tehdä päätelmän, että ne keskustelijat, joiden harrastuksiin kuului taide ja kulttuuri, suhtautuivat myönteisesti kaikenlaiseen taiteeseen ja kulttuuriin. Heillä näytti olevan matalampi kynnys kokeilla uusia asioita taide- ja kulttuuri-toimintaan liittyen ja heidän elämänsä oli muillakin osa-alueilla aktiivista. Ne keskustelijat, joilla ei ollut koskaan ollut taide- tai kulttuuriharrastusta, suhtautuivat kielteisemmin tai välinpitämättömästi taiteen ja kulttuuriin harrastamiseen ja niihin liittyviin kokeiluihin. Taidetta ja kulttuuria harrastamattomilla ei ollut ryhmäkeskustelun hetkellä mitakaan säännöllisiä harrastuksia tai erityisiä mielenkiinnon kohteita. Boldtia (2017) seuraten voisikin ajatella, että etenkin taidetta ja kulttuuria harrastamattomien nuorten osallistamiseen tarvitaan erityisiä menetelmiä, jotka ottavat huomioon nuoren ja heidän perheidensä sosioekonomisen tilanteen ja kulttuurisen pääoman. Tämän huomioiden ei kannata olettaa, että nuoret voisivat tuntea syvää osallisuutta johonkin sellaiseen, joka on heille ennestään tuntematonta, vaan tutustuminen taiteeseen ja kulttuuriin kannattaa aloittaa tutustuen ja nuorten omaa mielenkiintoa herätellen.

Ryhmien keskusteluissa oli omia painotuksiaan. Kannelmäen D-asemalla keskusteltiin paljon ruuasta. Kontulan D-asemalla keskustelua herätti kontulalaisuus ja Kontulan alueelliset asiat sekä taide- ja kulttuuritoiminnan vaikutukset syrjäytymiseen. Nuorten Vamoksen peruskoulustartti -ryhmässä keskustelijoista kolme neljästä oli maahanmuuttajataustaisia nuoria, jotka olivat asuneet Suomessa muutamia vuosia. Heidän keskusteluissaan pääpaino oli heidän kokemuksissaan maahanmuuttajina Suomesta sekä uskonnon vaikutuksista kulttuuriin. Ryhmän neljäs keskustelija oli syntynyt Suomessa, mutta kasvanut Ruotsissa ja oli palannut Suomeen suorittamaan peruskoulua. Nuorten Vamoksen kuntouttavan ryhmätoiminnan ryhmässä, jossa oli kolme kantasuomalaista nuorta ja neljä Suomessa jo pitkään asunutta maahanmuuttajataustaista nuorta, keskustelua määrittivät paljon koulumuistot, yhteinen tekeminen Vamoksen toimintaan liittyen sekä kaupunki- ja katukulttuuri ja omat harrastukset.

Kaikkiin keskusteluihin viitaten voidaan todeta, että kulttuurille altistuminen ikään kuin ”vahingossa” koettiin myönteiseksi asiaksi. Ryhmissä suhtauduttiin positiivisesti kaupunkikulttuuriin. Taiteen ja kulttuuriin jalkautumista lähiöihin pidettiin tärkeänä. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että osallistuminen kokeilumielessä erilaiseen taide- ja kulttuuritoimintaan madaltaa osallistumisen kynnystä ja seuraavalla kerralla osallistuminen voi tapahtua jo oma-aloitteisesti. Lindholmin (2015, 24) tutkimuksessa todettiin, etteivät jalkautumistempaukset ja muut ”houkuttelukeinot” ole lisänneet epätyypillisten kävijöiden suhteellista osuutta muiden kävijöiden joukossa. Tämän tutkimuksen kohderyhmä tuntui olevan asiasta eri mieltä ja varsinkin nuoret olivat innokkaita osallistumaan juuri Lindholmin esittämien ”houkuttelukeinojen” avulla. Keskustelijat puhuivat jalkautuvan taiteen puolesta ja toivoivat että taidetta ja kulttuuria löytyisi omilta asuinalueilta erilaisten tempausten sekä katukuvassa näkyvän taiteen muodossa.

Taide- ja kulttuuritoimintaan osallistuminen tuntui monesta keskustelijasta mielekkäämmältä yhdessä ryhmän kanssa kuin yksin, varsinkin jos kyseessä oli ensimmäinen kerta jossain taide- ja kulttuurilaitoksessa. Ryhmän ja yhteishengen vaikutus tuli ilmi myös taide- ja kulttuuriharrastuksista puhuttaessa. Tanssi- ja kuoroharrastuksessa isossa roolissa oli hyvä ryhmähenki ja yhdessä tavoitettu ”voittajafiilis”, kun oltiin selvitty kunnialla esityksestä. Myös improvisaatioteatterin

keinoin tehtyä ryhmäytymisprosessia kuvattiin hyvin onnistuneeksi, vaikka kukaan ryhmäläisistä ei olisi itsenäisesti osallistunut kyseisen taidemuodon harjoittamiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön kärkihanke Prosenttitaide voisi mahdollistaa taiteen ja kulttuurin sisällyttämisen osaksi juuri HDL:n kaltaisen toimijan palveluita. Taiteen ja kulttuurin keinot voivat varmasti palvella ryhmäytymisiä ja nostattaa yhteishenkeä, tuoda merkitystä elämään mielekkään tekemisen avulla sekä synnyttää terveyttä edistäviä hyvinvointivaikutuksia (Taikusydän 2018).

Sellaisille ihmisille, joille esimerkiksi ennakkoilmoittautuminen on vaikeaa, pitäisi mahdollistaa esteetön taide- ja kulttuuritoiminta muiden omaa elämänpiiriä koskettavien toimintojen ja palvelujen lomassa. Kannelmäen D-asemalla oli myönteisiä kokemuksia D-asemalla järjestetyistä taide- ja kulttuuritoiminnoista, joihin kävijöiden oli helppo osallistua, eikä niiden osallistumiseen vaadittu D-aseman asiakkailta ennakkovalmisteluja. Toisaalta Kannelmäessä iloittiin myös muualle suuntautuvista retkistä, joita pidettiin mieltä virkistävinä. Keskustelun pohjalta uskallan todeta, että on kannattavaa ylläpitää sellaisia kulttuuri- ja taidetoimintoja, joihin on mahdollista osallistua erilaisissa rooleissa ja erilaisilla tasoilla. Jollekin osallistujalle riittää hyvin sivustakatsojan rooli, kun taas toinen haluaa olla toteuttajan ja kehittäjän aktiivisessa roolissa. Virolainen (2015b, 58) ja Lehikoinen & Vanhanen (2017, 18) puhuvat kansalaisten oikeudesta osallistua kulttuurielämään, jonka mahdollistaa juuri edellä kuvattu toiminta kuvattu, kun kulttuuri on saavutettavissa myös erilaisista rooleista käsin. Kannelmäen kulttuuri- ja taide- tarjontaa rikastuttaa kulttuuriasiainkeskus Kanneltalo, joka sijaitsee aivan D-aseman naapurissa, ja mahdollistaa myös D-aseman kävijöiden altistumisen taiteelle ja kulttuurille. Kanneltalo ja D-asema tekevätkin yhteistyötä, josta esimerkkinä mainittakoon satavuotiaan Suomen kunniaksi järjestetyt itsenäisyyspäiväjuhlat, jossa vieraita vastaanottivat D-aseman asiakkaat.

Kontulan keskustelijoista löytyi aktiivisia taiteentekijöitä, jotka olisivat valmiita rikastuttamaan omalla toiminnallaan Kontulan taide- ja kulttuuritarjontaa. Olisi hienoa, jos Kontulassa avautuisi mahdollisuuksia käyttää kaupungin toimitiloja taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämiseen. Tätä puoltaa myös Helsingin kaupunkistrategia vuosille 2017–2021. Kontula on hyvin monikulttuurinen kaupunginosa ja kulttuurien kohtaamiselle kaivataan sopivia alustoja, jotka mahdollistaisivat

kaupunkilaisten luonnolliset kohtaamiset. Kontulan keskustelussa yhtenä ratkaisuna pidettiin kulttuuri-illallisia, jossa jokainen voisi tuoda jotain ruokaa omasta kulttuuristaan esitelläkseen ja maistattaakseen sitä muilla. Myös ohjattua tutustumista omaan elinympäristöön pidettiin tärkeänä. Tähän voisi liittyä myös marjastusta ja sienestystä sekä kasvien tunnistamista. Kontulassa kaivattiin toimijoiden välistä yhteistyötä ja rohkeita kokeiluja erilaisen taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämiseksi. Kontulaiset keskustelijat olivat ylpeitä Kontulasta ja he olivat valmiita toimimaan yhteisöllisyyden ja osallisuuden kasvattamiseksi alueella, juuri sellaisella tavalla johon Helsingin kaupunkistrategiakin kaupunkilaisia kannustaa.

Sitä miten taide ja kulttuuri vaikuttavat ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ei voida yksiselitteisesti esittää tässäkään opinnäytetyössä. Laitinen (2017, 43) esittää, että taiteen- ja kulttuurinkentällä kaivataan uudenlaista laadukasta ja pitkäjänteistä tutkimusta, jossa selvitetäisiin taiteen hyvinvointivaikutusten pitkäaikaisuutta, huomioiden myös osallistujien kokemukset taiteellisen toiminnan arvosta ja merkityksestä omaan elämään liittyen. Kuten tämä opinnäytetyö ja Kahman väitöskirja *Yhteiskuntaluokka ja maku* (2011) esittävät, sellaiset ihmiset, jotka harrastavat taidetta ja kulttuuria kokevat sen vaikutukset omassa elämässään merkityksellisempinä kuin sellaiset, jotka eivät itse etsiydy taide- ja kulttuuritoiminnan pariin. Huomionarvoista on se, että miten ikään kuin vahingossa taiteelle ja kulttuurille altistetut kokevat mahdolliset hyvinvointivaikutukset omassa elämässään ja mitä tapahtuisi, jos tämänkaltainen altistus taiteelle ja kulttuurille jatkuisi pitkään ja sen vaikutuksia tutkittaisiin pitkittäisesti. Ilmakunnas ym. (2015, 260) toteavat tutkimuksensa lopuksi, että olisi tärkeää löytää sellaisia tekijöitä, jotka auttaisivat ihmisiä nousemaan huono-osaisuuden ja syrjäytymisen poluilta. Tutkimustiedon perusteella pidän taiteen ja kulttuurin keinoja toimivina työkaluina syrjäytymisen vastaisessa työssä.

Kuten Kahma ja Suomen kulttuurirahaston teettämä tutkimus on osoittanut, taiteen ja kulttuurin aktiiviset suurkuluttajat edustavat kaikkia yhteiskuntaluokkia ja he kuluttavat monipuolisesti sekä populaari- että korkeakulttuuria. Tutkimusten (esim. Laitinen 2017) mukaan taide ja kulttuuri synnyttävät sivutuotteinaan myös hyvinvointivaikutuksia, jolloin koko kansan taiteen- ja kulttuurinkäytön kasvattamiselle löytyy perusteet. Pohdinnan paikka lienee siinä, millaisella toiminnalla

taiteen ja kulttuurin pariin saadaan sellaiset ihmiset, jotka ovat olleet saavuttamattomissa. Miten taide ja kulttuuri voisivat olla luonnollinen osa hyvinvointipalveluita, sivuttamatta taiteen ja kulttuuriin itseisarvoa? Uusien avausten valmistelussa olisikin tärkeää huomioida, että taiteen ja kulttuurin lisäämiselle budjetoidaan riittävästi taloudellisia resursseja. Taide ja kulttuuri eivät synny tyhjästä, eikä niitä voida tuoda todeksi ilman suunnitelmallista taide- ja kulttuuripolitiikkaa.

7.3 Jatkotutkimusehdotuksia ja pohdintaa

Mielestäni olisi tärkeää tutkia, miten taide- ja kulttuuritoiminnan hyvinvointivaikutusten korostuminen on vaikuttanut taide- ja kulttuurityöntekijöihin. Taide ja kulttuuri ovat arvokkaita asioita itsessään, eikä niitä voi mitata vain niiden tuottamien hyvinvointivaikutusten kautta. Taiteilijoilla pitäisi olla mahdollisuus harjoittaa ammattiaan eli tehdä taidetta taiteen tekemisen tärkeyden takia, eikä pelkästään silmällä pitäen siitä kumpuavaa hyvinvointia.

Toinen huomion arvoinen asia on se, kuka ja ketkä taide- ja kulttuuritoimintaa tarjoavat hyvinvointi- ja terveystalvot. Millaista ammattitaitoa vaaditaan näiltä henkilöiltä, jotka tekevät taidetta sosiaali- ja terveystalvotiden asiakkaiden kanssa? Voiko tämänkaltaisen taide- ja kulttuuritoiminnan laatua mitata ja jos voi, niin minkälaisilla mittareilla? Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten määrittämisestä on kritisoitu juuri niiden mittaamisen haasteellisuuteen liittyen. On vaikeaa arvioida asioiden kokemuksellisuutta, koska kokemukset ovat aina yksilöllisiä ja ainutkertaisia ja niiden mittaamiseksi ei ole olemassa selkeätä mittaristoa.

Läänintaiteilija ja kulttuurituottaja Matti Selin (2017) ei pidä taiteen hyvinvointinäkökulmaa uhkana taiteen itseisarvolle. Taiteen hyvinvointivaikutuksiin huomion kiinnittäminen tukee parhaillaan taiteen saavutettavuutta ja ihmisten oikeutta kulttuuriin, esimerkiksi hoitolaitoksissa asuvien ihmisten osalta. Jotta taiteen hyvinvointivaikutusten rahoitus perustuisi tulevaisuudessa kestäväälle pohjalle, sille kaivattaisiin rahoitusta kulttuuribudjetin lisäksi myös sosiaali- ja terveystalvotpuolelta. Taitelijoiden mahdollisuudet työllistyä lisääntyvät, jos taide- ja kulttuuritoiminnan rahoitusta lisätään sosiaali- ja terveystalvotpuolen budjeteista tavalla, joka

mahdollistaa laadukkaan taide- ja kulttuuritoiminnan toteutumisen. Kuvataiteilija ja taiteen tohtori Kalle Lampela (2017) nostaa keskusteluun sellaisen taiteen hyvinvointivaikutusten mittaamisen, joka on luotu ilman tavoitteellisia hyvinvointivaikutuksia. Lampelan mukaan ”taide tarjoaa kokemuksia, elämyksiä ja voimaa ilman erityisiä ohjelmia ja hankkeita.”

Taiteen ja kulttuuriin rahoitus on huonoina aikana vaakalaudalla. Sen turvaamiseksi tarvitsisimme asetuksia, joka takaisi taide- ja kulttuuritoimintojen jatkuvuuden myös taloudellisesti epävakaina aikoina. Taiteen prosenttiperaatteen laajentamien sosiaali- ja terveyspalveluihin voisi parhaimmillaan laajentaa taiteentekemisen mahdollisuuksia, jos se tarkoittaisi taide- ja kulttuuritoiminnan rahoituksen laajenemista. Taideprosenttien sisäänkirjaaminen suoraan organisaatioiden budjetteihin olisi ongelmallista sellaisissa tilanteissa, jossa menoja jouduttaisiin pienentämään. Realistisena pelkona on, että säästöt otettaisiin ensimmäisenä juuri taide- ja kulttuuritoiminnasta. Vasemmistoliiton puheenjohtaja Li Andersson (2017) vastuuttaa kuntia tarjoamaan taidetta ja kulttuuria peruspalveluina, jota kunta voi tarjota ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Anderssonin mukaan taide- ja kulttuuripalveluiden piiriin pääseminen on jokaisen ihmisen perusoikeus, jonka toteutumisen vastuullisen taide- ja kulttuuripolitiikan tulisi varmistaa.

Kaikki ihmiset eivät osaa itse etsiä taiteen ja kulttuurin pariin, mutta taiteelle ja kulttuurille altistuminen voi tapahtua ”vahingossa”, kun taidetta ja kulttuuria jalkautetaan aidosti ihmisten pariin, esimerkiksi erilaisten palveluiden yhteyteen tai katukuvaan erilaisilla taideteoksilla. Fokusryhmäkeskustelut osoittivat, että lähiöiden omalla taide- ja kulttuuritarjonnalla on merkitystä etenkin nuorilla oman kasvun ja identiteetin muodostumiseen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ihmiset, joille on kertynyt kulttuuripääomaa, voivat paremmin kuin ihmiset, joilla tätä pääomaa on vain vähän. Jos taiteelle ja kulttuurille altistuu jo lapsena osana muita peruspalveluita, sen piirissä pysyminen on luontevaa myös aikuisena. Aktiiviset taiteen ja kulttuurin kuluttajat ovat ”kaikkiruokaisia” ja kuluttavat monipuolisesti kaikenlaista kulttuuria.

Taiteen ja kulttuurin rahoituksen turvaaminen on terveystaloudellinen ja ihmisoikeudellinen kysymys, josta ei voida loputtomiin säästää. Tarvitaan kestävä poliittinen tahto, jotta taide ja kulttuuri olisivat kaikkien ulottuvilla ja niitä tuottaisivat ammattitaitoiset taiteilijat ja kulttuurialan ammattilaiset koulutustaan vastaavalla tavalla. Väitän, että kestävä pohjalle rakennetut taide- ja kulttuuripalvelut tuottaisivat hyvinvointia myös ilman sisäänkirjoitettuja hyvinvointitavoitteita, kun ne olisivat luontevana osana sosiaali- ja terveyspalveluiden toimintaa.

LÄHTEET

- Allardt, E. (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY
- Andersson, L. (2017) Kulttuuri on perusoikeus, joka ei vielä toteudu. 100 puheenvuoroa taiteesta. Taiteen edistämiskeskus. Saatavilla 20.11.2018 <http://100puheenvuoroataiteesta.taike.fi/kulttuuri-on-perusoikeus-joka-ei-viela-toteudu/>
- Ansala, L. (2017) Niin monta rautaa tulella. Aktiivinen kansalaisuus järjestöaktiivien yliopisto-opiskelijoiden kertomana. Akateeminen väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Saatavilla 20.11.2018 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-954-8>
- Boldt, G. (2017) Condescension or Co-decisions: A Case of Institutional Youth Participation. *Young* 26 (2) 108–125.
- von Brandenburg, C. (2008) Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käytäntöön. Opetusministeriön julkaisu 2008:12. Saatavilla 20.11.2018 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79051/opm12.pdf?sequence=1%27>
- Eduskunta (2013). Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa, tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013. Saatavilla 20.11.2018 https://www.eduskunta.fi/fi/tietoaeduskunnasta/julkaisut/documents/trvj_1+2013.pdf
- Eskola J. & Suoranta J. (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Espoon kaupunki (2018). Elämyksiä kulttuurista. Kaikukortilla maksutta sisään. Saatavilla 20.11.2018 <http://www.espoo.fi/kaikukortti>
- Hahl N.G. (2005) Miksi kotona pitäisi olla taideteoksia? Teoksessa O. Kuisma & H.K. Riikonen (toim.) *Estetiikan synty sanat. Suomalaisen estetiikan avainkirjoituksia valistusajalta 1970-luvun alkuun*. 187–193. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden seura.
- Hahtomaa K. (2018) Hankkeesta. Teoksessa K. Hahtomaa & L. Heimonen (toim.) KENT – Kulttuurinen erityisnuorityö. Taiteen äärellä vahvistumista 6. Helsinki: Annantalo / Helsingin kaupunki. Saatavilla 20.11.2018

- http://www.annantalo.fi/instancedata/prime_product_resurssivaraus/kulke/FileManager/Files/Annantalo/PDFt/KENT%20B5%20nettiversio.pdf
- Hahtomaa K. & Heimonen L. (toim.) (2018) KENT – kulttuurinen erityisnuorisotyö. Taiteen äärellä vahvistumista. Helsinki: Annantalo / Helsingin kaupunki. Saatavilla 20.11.2018 http://www.annantalo.fi/instancedata/prime_product_resurssivaraus/kulke/FileManager/Files/Annantalo/PDFt/KENT%20B5%20nettiversio.pdf
- Heikkilä R. (2015) Suomalainen maku ja kulttuurin kuluttamisen valikoituneisuus. Teoksessa A. Lindholm (toim.) *Ei-kävijästä osalliseksi*. 33–52. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Saatavilla 20.11.2018 <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/Arto-Lindholmei-kavijasta-osalliseksi.pdf>
- Helsingin Diakonissalaitos (2018). D-asetat. Saatavilla 20.11.2018 <https://www.hdl.fi/d-asetat/>
- Helsingin kaupunki. (2017) Maailman toimivin kaupunki. Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021. Saatavilla 20.11.2018 <https://www.hel.fi/static/helsinki/kaupunkistrategia/kaupunkistrategia-2017-2021.pdf>
- Hennink M. Hutter I. & Bailey A. (2011) *Qualitative research methods*. Thousand Oaks, California.: SAGE.
- Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. (2004) Tutki ja kirjoita. 10. osin uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Hirn Y. (2005). Psykologinen ja sosiologinen taiteentutkimus. Teoksessa O. Kuisma & H.K. Riikonen (toim.) *Estetiikan syntysanat. Suomalaisen estetiikan avainkirjoituksia valistusajalta 1970-luvun alkuun*. 208–221. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden seura.
- Hirvonen T. & Koskinen R. (2014) Made in HDL. Loppuraportti. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos. Päihde- ja mielenterveystyö.
- Ilmakunnas I., Kauppinen T. & Kestilä L. (2015). Sosioekonomisten syrjäytymisriskien kasautuminen vuonna 1977 syntyneillä nuorilla aikuisilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015):3. Saatavilla 20.11.2018 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015061110217>
- Isola A.-M., Kaartinen H., Leemann L., Lääperi R., Schneider T. Valtari S. & Keto-Tokoi A. (2017). Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä

- rakentamassa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla 20.11.2018 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1
- Jokelainen M. (2013). The elements of effective student nurse mentorship in placement learning environments. Systematic review and Finnish and British mentors` conceptions. Kuopio: University of Eastern Finland.
- Kahma, N. (2011). Yhteiskuntaluokka ja maku. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos). Saatavilla 20.11.2019 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/27503/yhteisku.pdf?sequence=1>
- Karumaa, N. (2015). Taidetta lähellä. Taide lähiöiden yhteisöllisyyden vahvistajana- projektin loppuraportti. Setlementtiliitto. Saatavilla 20.11.2018 https://setlementti-fi-bin.directo.fi/@Bin/f0f1fb97aeb7d5c6c4e845295ab586f/1537294369/application/pdf/1279648/Taidetta_lahella_raportti2015.pdf
- Koivunen H. & Marsio L. (2006). Reilu kulttuuri? Kulttuuripolitiikan eettinen ulottuvuus ja kulttuuriset oikeudet. Opetusministeriön julkaisuja 2006: 50. Saatavilla 20.11.2019 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79940/opm50.pdf?sequence=1>
- Krippendorff, K. (2013). Content analysis: An introduction to its methodology (3rd ed.). Thousand Oaks, California.: SAGE.
- Kulttuuria kaikille (2018). Mitä on saavutettavuus? Saatavilla 22.11.2018 http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus
- Kuntaliitto (2018). Kuntien kulttuuripalvelut: Saatavilla 20.11.2018 <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/opetus-ja-kulttuuri/kuntien-kulttuuripalvelut>
- Kurki L. (2005). Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski. *Kenen kasvatusta? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus.* 335–357. Tampere: Vastapaino.
- Kuula, A. (2006) Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerrus

- Kuula A. & Tiitinen S. (2010). Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen *Haastattelun analyysi* 446–459. Tampere: Vastapaino.
- Kuvasto (2018). Kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain uudistaminen. Lausunto. Saatavilla 20.11.2018 <http://kuvasto.fi/hallinta/wp-content/uploads/2018/07/Kuntien-kulttuuritoimintalaki.pdf>
- Laaksonen A. (2018). Henkilökohtainen tiedonanto Helsingin Diakonissalaitoksen taide- ja kulttuuritoiminnasta.
- Laitinen L. (2017). Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Saatavilla 20.11.2018 <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166166.pdf>
- Lampela K. (2017) Taide hoivaa, vaikuttaa ja vastustaa. 100 puheenvuoroa taiteesta. Taiteen edistämiskeskus. Saatavilla 20.11.2018 <http://100puheenvuoroataiteesta.taike.fi/taide-hoivaa-vaikuttaa-ja-vastustaa/>
- Laurila K.S. (2005) Esteettinen suhtautuminen ja taiteen olemus. Teoksessa O. Kuisma & H.K. Riikonen (toim.) *Estetiikan synty sanat. Suomalaisen estetiikan avainkirjoituksia valistusajalta 1970-luvun alkuun*. 222–242. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden seura.
- Lehtonen O & Kallunki V. (2013). Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. *Janus*, 21 (2), 128–143. Saatavilla 20.11.2018 <https://journal.fi/janus/article/view/50693/15399>
- Lehikoinen K. & Rautiainen P. (2016) Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja. ArtsEqual. Saatavilla 20.11.2018 <https://www.dropbox.com/s/dhlf45iqao6dgjc/ArtsEqualin%20suositus%20sotesektorille.pdf?dl=0> [ArtsEqual PolicyBrief 1/2016]
- Lehikoinen K. & Vanhanen E. (toim.) (2017) Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Helsinki: ArtsEqual. Saatavilla 20.11.2018 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4
- Lindholm, A. (2015) Johdanto. Teoksessa A. Lindholm (toim.) *Ei-kävijästä osaliseksi*. 14–31. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Saatavilla

- 20.11.2018 <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/Arto-Lindholm-ei-kavijasta-osalliseksi.pdf>
- Murto J., Kaikkonen R., Pentala-Nikulainen O., Koskela T., Virtala E., Härkänen T., Koskenniemi T., Jussmäki T., Vartiainen E. & Koskinen S. Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus ATH:n perustulokset 2010-2016. Verkkojulkaisu. Saatavilla 20.11.2018 www.thl.fi/ath
- Mäkinen O. (2006) Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Nivala, E. & Ryytänen, S. (2013). Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Saatavilla 20.11.2018 <https://docplayer.fi/30318000-Kohti-sosiaalipedagogista-osallisuuden-ideaalia.html>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018). Kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain uudistaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:23. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Helsinki. Saatavilla 20.11.2018 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160848/okm23.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018). Prosenttitaide. Saatavilla 20.11.2018 <https://minedu.fi/prosenttiperiaate>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2014). Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Lopuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. Saatavilla 20.11.2018 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75254/tr15.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. Saatavilla 20.11.2018 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>
- Patio (2015). Kulttuuripalvelut. Saatavuus. Aluehallintovirasto. Saatavilla 20.11.2018 <https://www.patio.fi/web/peruspalvelujen-tila-2016-osaii/saatavuus4>
- Pietilä I. (2017). Ryhmäkeskustelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. (s. 111—130) Tampere: Vastapaino.
- Pääkkönen T. (2014). Osattomuuden kokemuksista voimaantumiseen. Voimaantumista edistävät tekijät Tilke-päivätoiminnassa nuorten

- kuvaamana. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto.
- Rahikka-Räsänen N. & Ryyänen S. (2014). Osallistuminen ja osallisuus lähidemokratiassa. Suomen Setlementtiliitto ry:n Uusi paikallisuus -hankkeen kehitysprojekti osallistumisen ja osallisuuden mahdollisuuksien lisäämiseksi lähidemokratiassa. Setlementtiliitto, kansalaistoiminta, uusi paikallisuus -hanke. Saatavilla 20.11.2018 https://setlementti-fi-bin.directo.fi/@Bin/a9b434fc244a058d583a79ab8c12e906/1537387894/application/pdf/516745/Rahikka_Ryynanen2014.%20Osallistuminen%20ja%20osallisuus%20I%C3%A4hidemokratiassa%20-tutkimusraportti.pdf
- Rantala-Korhonen P. (2016.) Taidetta vai kulttuuria. Blogi. Taiteen edistämiskeskus. Saatavilla 20.11.2018 <http://www.taike.fi/fi/blogi-taidetta-vai-kulttuuria->
- Rautiainen, P. (2007). Taiteen vapaus perusoikeutena. Taiteen keskustoimikunta: tutkimusyksikön julkaisuja N:o 33. Saatavilla 20.11.2018 <http://www.taike.fi/documents/10921/1094274/Rautiainen+33+97.pdf/d7dc227e-6028-4d07-83a3-035d2fe3e1a1>
- Rautiainen, P. (2016) Yhdenvertainen oikeus taiteeseen ja kulttuuriin. Arts Equal. Saatavilla 20.11.2018 <http://www.artsequal.fi/documents/14230/26193/Rautiaisen+luentokalvot/60ea9422-b6ae-401f-89e5-af81e777798b>
- Rinta-Panttila K., Pirttineva P. & Laaksonen A. (2017) Made in HDL 2.0. loppuraportti. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos. Diakonia ja sosiaalinen vastuu.
- Rosenlöf A.-M. (2017) Kulttuurihyvinvoinnin kehittäminen Turun kaupungissa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 240. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Saatavilla 20.11.2018 <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166548.pdf>
- Saari J. (2017) Oleskeluyhteiskunta. Teoksessa J. Saari (toim) Sosiaaliturvakiipuuvuus, Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa. s.13-35. Tampere: Suomen yliopistopaino

- Saari J., Meriluoto L. & Behm M. (2017) Oman elämänsä asiantuntijat. Teoksessa J. Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus, Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa s. 287-318. Tampere: Suomen yliopistopaino
- Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. (2006a) Analyysin äärellä. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 20.11.2018
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_1.html
- Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. (2006b) Litterointi. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 20.11.2018 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html
- Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. (2006c) Teemoittelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 20.11.2018 https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Sandberg O. (2015). Hallittu syrjäytyminen. Miten Syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla 20.11.2018 <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96542/978-951-44-9677-6.pdf?sequence=1>
- Selin, M. 2017. Hyvinvointinäkökulma ei ole uhka taiteen itseisarvolle. 100 puheenvuoroa taiteesta. Taiteen edistämiskeskus. Saatavilla 20.11.2018 <http://100puheenvuoroataiteesta.taike.fi/hyvinvointinakokulma-ei-ole-uhka-taiteen-itseisarvolle/>
- Silius, K. 2008. Teemoittelu ja tyypittely. Hypermedialaboratorio. Tampereen teknillinen yliopisto. Saatavilla 20.11.2018
<https://docplayer.fi/9898776-Teemoittelu-ja-tyypittely.html>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Syrjäytymistä vähentävä toimenpideohjelma. Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävän poikkihallinnollisen ohjelman (2011-2015) loppuarvio. Saatavilla 20.11.2018
<https://stm.fi/documents/1271139/1448516/Syrj%C3%A4ytymisen+v%C3%A4hent%C3%A4minen+loppuarvio+16.4.2015+%284%29.pdf/2e6be4ae-72a5-4c94-a1ff-7ae2e389af04/Syrj%C3%A4ytymisen+v%C3%A4hent%C3%A4minen+loppuarvio+16.4.2015+%284%29.pdf.pdf>

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Saatavilla 20.11.2018 <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyiden-ehkaisy>
- Sosiaali- ja terveysvirasto 2016. Sosiaalinen raportointi asiakastiedon tuottajana. Sosiaali- ja terveysviraston tutkimuksia ja raportteja 2/2016. Saatavilla 20.11.2018 <https://www.hel.fi/static/sote/hankkeet/sosiaalinen-raportointi-asiakastiedon-tuottajana.pdf>
- Suomen kulttuurirahasto 2013. Suomalaisten näkemykset kulttuurista. Saatavilla 20.11.2018 <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2914>
- Suomen museoliitto ry 2018. Lausunto kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain uudistamisesta. Saatavilla 20.11.2018 <http://www.museoliitto.fi/lausunnot.php?aid=13452&k=7613>
- Taikusydän (2017). Kulttuurihyvinvointi. Käsitteet. Saatavilla 20.11.2018 <https://taikusydan.turkuamk.fi/tietopankki/kasitteet/>
- Tuomi J. & Sarajärvi A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vaarama M., Moisio P. & Karvonen S. (2010). Hyvinvointipolitiikka 2010-luvulla. Teoksessa M. Vaarama, P. Moisio & S. Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 278-286*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla 20.11.2018 <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80297/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d.pdf?sequence=1>
- Vamos Helsinki (2018). Vamoksen toiminta. Teoksessa K. Hahtomaa & L. Heimonen (toim.) *KENT – Kulttuurinen erityisnuorisyö. Taiteen äärellä vahvistumista 37–38*. Helsinki: Annantalo / Helsingin kaupunki. Saatavilla 20.11.2018 http://www.annantalo.fi/instance/prime_product_resurssivaraus/kulke/FileManager/Files/Annantalo/PDFt/KENT%20B5%20nettiversio.pdf
- Varjonen-Toivonen M. (2017). Kaikille iloa 100 minuutista taidetta ja kulttuuria viikossa. 100 puheenvuoroa taiteesta. Taiteen edistämiskeskus. Saatavilla 20.11.2018 <http://100puheenvuoroataiteesta.taike.fi/kaikille-iloa-100-minuutista-taidetta-ja-kulttuuria-viikossa/>
- Virolainen, J. (2015 a) Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja

osallistumattomuuteen. Kulttuuripoliittisen tutkimuskeskuksen edistämissäitiö Cupore. Saatavilla 20.11.2018 https://www.cupore.fi/images/tiedostot/kulttuuriosallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.pdf

Violainen, J. (2015 b) Kulttuuripoliittinen näkökulma osallistumiseen. Teoksessa A. Lindholm (toim.) *Ei-kävijästä osalliseksi*. 54–62. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Saatavilla 20.11.2018 <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/Arto-Lindholm-ei-kavijasta-osalliseksi.pdf>

Vuolasto, J. (2018) Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset. Prosenttiperiaatteen laajentamisen kärkihanke. Opetus- ja kulttuuriministeriö 1 / 2018. Saatavilla 20.11.2018 <http://minedu.fi/documents/1410845/6583087/Vuolasto+Johanna.pdf/82f476f1-31dd-4cec-9c69-efbc783c24be/Vuolasto+Johanna.pdf.pdf>

LIITE 1

Fokusryhmähaastattelun teemarunko:

1. Taide ja kulttuuri

- Mikä on mielestäsi taidetta ja kulttuuria?
- Mikä mielestäsi ei ole taidetta tai kulttuuria?

2. Taide ja kulttuuritoimintaan osallistuminen ja osallisuus

- Miten (taide- ja kulttuuritoimintaan) osallistuminen ja osallisuus eroavat mielestäsi toisistaan?
- Oletko osallistunut tai ollut osallisena taide- ja kulttuuritoimintaan Helsingin Diakonissalaitoksella tai jossain muualla?
- Jos olet, missä ja minkälaiseen?
- Jos et ole osallistunut, miksi et?
- Millaiseen kulttuuri- ja taidetoimintaan haluaisit olla osallisena tai osallistua (yleisönä)?

3. Taide ja kulttuuritoiminnan merkittävyys omassa elämässä

- Miksi taide- ja kulttuuri on (tai ei ole) tärkeää?
- Mitä merkitystä taide- ja kulttuuritoiminnalla on (ollut) sinulle?
- Miten taide ja kulttuuri vaikuttavat omaan hyvinvointiisi?

4. Taide ja kulttuuritoiminnan saavutettavuus

- Miten ja missä taide- ja kulttuuritoimintaa pitäisi mielestäsi järjestää?
- Kuinka taide- ja kulttuuritoiminta voisi saavuttaa ihmisiä paremmin?

